

P 5408.

Haandbog

for

Lærere i Omgangsskoler.

Dr. J. Neumann,

Bisshop over Bergens Stift,
Commandeur af Nordstjerne-Ordenen, og
Ridder af Dannebrog.

Chr. Norvig

Andet og forøgede Dplag.

Sælges indbunden for 30 Skilling.

Bergen, 1828.

Trykt og forlagt af Chr. Dahl, N. S.

Biskop

Frederik Julius Bech's

M i n d e

helliget.

P19 & 2

Til Skoleholderne.

Da jeg første Gang, for 3 Aar siden, gav Eder denne Bog ihænde, da skeede det, fordi jeg allerede i mange Aar havde kjendt, og under mine første Visitatsreiser især seet, Eders Nød. Eders Bestilling er af saa megen Vigtighed for Borgersamfundet, ja af større Vigtighed, end Borgersamfundet syntes i lang Tid at agte paa. Ved Eders Haand skulde Sæden lægges til de Færdigheder og Kundskaber hos Almuens Ung-

dom, af hvilke Staten kunde i Tiden love sig
dygtige Borgere; af Eders Mund skulde den
Tale udgaae, ved hvilken den opvoxende Slægts
Hjerter kunde boies til Gudsfrugt og Dyd. En
hver blandt Eder, som af denne vigtige Bestem-
melse forstaaer at ulede, hvad og hvormeget en
Skoleholder bør vide, for retteligen at røgte sit
Kald, er vistnok ogsaa glad ved at kjende Mid-
ler, der kunne sætte ham istand til at vorde,
hvad han bør være. Der var i denne Hens-
seende saa lidet sørget for Eder. Underviis-
nings-Anstalter til Eders Dannelse gaves ikke i
voit Land. Bøger, som kunde veilede Eder,
fik J sjelden ihænde, eller J forstode ikke at
bruge dem. Hvad J burde vide, maatte J
altsaa ene hente af hvad Underviisning Eders
Præst kunde meddele Eder, og Afgang dertil stod
endogsaa, af mange Aarsager, ikke engang altid
aaaben for Eder. Derfor besluttede jeg, efter
Egne, at komme Eder til Hjælp, og at med:

dele Eder, saavel hvad jeg selv af egen Erfar-
ring erkjendte at være gavnligt og rigtigt ved
Underviisningen, som og hvad andre Skolemænd
have skrevet derom, og som kunde passe sig for
Eder *). Gud velsignede min gode Hensigt.
Min lille Bog blev, som jeg senere har forviis-
set mig om, kjær og gavnlig for Eder, og ikke
for Eder alene, men og for mangen Fader og
Moder, som ved Hjælp af den tog sig det fore,
selv at bidrage til deres Børns Underviisning.
Heraf blev en Følge, at Oplaget blev udsolgt,
og at der opstod Spørgsmaal om et nyt. I
midlertid udkom Loven af 14. Juli 1827 an-
gaaende Almueskolevæsenet paa Landet, og et
venligt Haab smiler af denne frem for Eders
omhyggeligere Dannelse — maatte Gud give Lykke
dertil! Min Bog skal alligevel ikke blive over:

*) Fornehmelig Biskop Plum, og Rist; i de catechetiske
Regler Bentzon, og i Rettskrivningen M. C. Hansen.

flodig. Jeg har atter gennemseet og forbedret
og, efter kyndige Kunstdommers Bink, forøget
den. Denne Forøgelse har, i Forbindelse med
Lidsomstændighederne, gjort den noget dyrere,
dog, mener jeg, ikke til Ubillighed. Jeg beder
Gud om at den maa tjene til sin Hensigt.

Forfatteren.

Første Capitel.

Om de nødvendige Færdigheder, som
bør læres i Skolen.

I.

L æ s n i n g.

Naar et Børn skal lære at læse ret, saa hø-
rer dertil, at det maa lære at kjende: 1) Bogsta-
verne, deres Antal, Form, Art og Udtale. 2)
Maaden, at forbinde Bogstaver af forskjellig Art med
hinanden. 3) Maaden, at udtale de særskilt for-
bundne Bogstaver paa eengang. Disse tre Dvælseser
kaldes ellers: Bogstavlæren, Stavningen og Sam-
menlæsningen.

1.

Bogstavlæren.

For at lære Børn at kjende Bogstaver af saa-
vel det latinske som det norske Alphabet, og siden
med Lethed at stave, er vel intet Middel tjenligere,
end de saakaldte Læsetavler, hvortil Skolelærer Fei-
ring i Christiania lod for endeel Aar siden, paa
hele Art, trykke Bogstaver, store og smaae, i kort

Format, hvilke kunde klippes fra hverandre, og klippes enkelte paa tynde Træbretter, eller Papstykker, og saaledes afvejlende skydes ind imellem Listerne paa Læsetavlen. Men da denne Vej til Bogstavlæren, formedelst Beføstningen, om ikke Kostbarheden, af Læsetavlerne, vilde spærres for mange Skoler, saa er det bedst at holde sig til de simplere og tildeels allerede bekjendte Midler.

Hvad alle Skoleholdere kjende, og vel ogsaa betjene sig af for at lære Børn Bogstaver, er en Abc-Bog, hvoraf hvert Barn maa være forsynet med et Exemplar. Naar man nu hertil fik i hver Skole en tynd sortmalet Trætavle, hvis mangesidige Nytte for Underviisningen herefter skal forklares, og Skoleholderen vænnede sig til, med Krid at tegne paa denne Tavle Fracturbogstaver, saaledes, som de findes i trykte Bøger, saa var alt det forhaanden, som egenlig behøvedes for Bogstavlæren.

Den Abc-Bog, synes mig, er at foretrække, som fremsætter alle Bogstaver ikke alene i den ene gang antagne Orden, saasom: a b c d, o. s. v., men ogsaa i den Orden, som bedst viser, hvorledes det ene Bogstav kan dannes af det andet, og siden leder til Staver og Læse: Øvelser ved en Fremskriden fra lettere til vanskelige Ord, og det af saadanne helst, som Børnene kjende fra det daglige Liv, og med hvilke de kunde forbinde et klart og tydeligt Begreb. En saadan Abc-Bog have vi af den meget fortjente Sognepræst G r ø g a a r d, der ogsaa har givet os en herlig Læsebog for vore Skoler; og da jeg har Grund til at antage, at hiin Abc-Bog er allerede bekjendt for den største Deel af de Skoleholdere, som faae denne min Haandbog ihænde, saa vil jeg helst holde mig til den Orden, i hvilken Bogstaverne der findes fremsatte, og ligesom uledede af hverandre.

I Grøgaard's **U B C** findes nu saaledes af de smaa Bogstaver i det Norske Alphabet, med Hensyn til deres forskjellige Art, fremsat først:

i y u a aa æ e o ø (selvlydende); og dernæst:
j l k t f s r x n m h b d v p e g q s z (medlydende). Foran h har Grøgaard sat atter et l, for at vise, at af dette udledes lettest hiint; og foran v staaer atter et b i samme Hensigt, skjøndt mindre nødvendigen, saasom Overgangen fra d til v er ganske naturlig og let.

Læreren kan nu begynde Underviisningen med at foretegne Børnene, paa den sorte Tavle, en Prikk (·), og tæt ved den en reen Fracturstreg (|). Han siger dem nu, at af denne Prikk og af denne Streg have alle Bogstaverne deres Oprindelse, og at de kun ere forskjellige, eftersom Prikken sættes paa, over eller ved Siden af Stregen, eller eftersom en Bøile, en Tverstreg o. s. v. anbringes ved den; at de snart skal see dette til deres Forundring, og lære at kjende alle Bogstaverne, naar de kun ere ret agtsomme. „Seer, Børn — siger han — nu sætter jeg Prikken oven over Stregen; det er et Bogstav, som hedder i. Siger mig nu Alle, hvad det hedder. Siig nu du det og du“. — Følger Læreren nu den Orden, som findes i Grøgaard's **U B C**, saa kan han vedblive saaledes: „Nu vil jeg sætte Prikken ud, og paa den høire Side af Stregen anbringe en Bøile, som svinger sig nedent om Stregens Rod, saa kommer et Bogstav frem, som kaldes y. Dersom jeg sætter to Streger ved Siden af hinanden, og forener dem ved en fin Tverstreg nede i Roden, saa faae vi et Bogstav, som kaldes u. Anbringer jeg en Bøile paa den venstre Side af Grundstregen, og lader den hæfte sig fast ved Stregens Rod, saa hedder det Bogstav, som deraf fremkommer, a. To saadanne Bogstaver,

satte ved Siden af hinanden, benævnes med en eneste Lyd aa, o. s. v. Vil Læreren ikke binde sig til denne Orden, men hellere, dog alt efter Grundsaetningerne om Prifken og Stregen og Bøilerne og Tverstregen, ulede paa en anden Maade, og til Afverling, det ene Bogstav af det andet, saa kan han s. Ex., naar han har viist Børnene Bogstavet i, sige: „Nu vil jeg gjøre denne Streg een Gang endnu, og sætte Prifken, ikke oven over, men paa den høire Side af Stregens Top. Kan den nu vel ogsaa hedde i? Nei, den seer jo anderledes ud. Nu hedder den r. Hvor har jeg sat Prifken? Paa den høire, eller venstre Side? Hvad hedder nu dette Bogstav? Og hvad det andet? Nu vil jeg fra Roden af dette r trække en fin Tverstreg ad venstre til. Dette seer nu anderledes ud end i og r; hvad mon det Bogstav hedder? Det kaldes x. Naar jeg borttager denne fine Tverstreg, saa bliver det atter et r; og naar jeg fra dette tager Prifken paa venstre Side bort, og sætter den ovenover, saa bliver det et i. Hvor mange Bogstaver have vi nu beskrevet? Hvad kaldes de? Viser mig, hvor de staae i Eders **ABC!**

Saaledes maa Læreren fortfare gennem det hele Alphabet af de smaae Bogstaver, og vise Børnene, hvorledes det ene paa den naturligste Maade dannes af det andet ved Forkortning eller ved Tilægning eller ved Forandring; og ved saaledes at gjøre Børnene opmærksomme paa Bogstavernes Forskjelstegn, bibringer man dem mangt et nyt Begreb, saasom oven, neden, lige, lang, kort, høire, venstre, Rod, Top, og deslige. Naar Læreren anden Gang gennemgaar saaledes Alphabetet, saa gjør han vel, om han ved Siden af hvert norsk Bogstav han tegner paa Tavlen sætter et latinsk af samme Slags, og lader Børnene selv opsøge, hvor det findes i deres **ABC**; saa vannes Børnene,

formedelst den Lighed, som de latinske Bogstaver have med de norske, lettest til at lære hine, hvilke de dog ikke bør være ukyndige om, naar de skal kunne læse Alt hvad som foresfalder. Men dette skal jeg fornemmeligen raade til, at Læreren under disse Svølske nøie paaseer, at Børnene udtale alle Bogstaverne, Lydbogstaverne især, saa tydeligt, at ikke det ene Bogstavs Lyd gaaer over i det andets, hvilket ved nærbeslægtede Bogstaver, saasom p og b, æ og e, ai og ei, ø og y, ellers saa let og vanligt gen skeer.

Naar de smaae Bogstaver, saavel latinske som norske, ere paa denne Maade vel prentede ind i Børnernes Hukommelse, at de kunne beskrive dem og gøre Nede for dem, saa kan Læreren tage de store Bogstaver, først de norske og siden de latinske, fat, i den Orden, som han synes, de lettest kunne udtales af hverandre, og fortsætte paa ovenansførte Maade, hvorved blot dette er at mærke, at han maa lære Børnene at benævne aa og æ efter den Lyd, hvormed de udtales, og at kalde f hellere Fe end F o d. Børnene ville nu grundigen være bekjendte med den første Green af Bogstavslæren, som er Bogstavernes Udseende eller Form og deres Benævnelse.

Lader Læreren nu Børnene tælle — hvis de allerede kunne tælle — disse Bogstaver, som de have lært, saa ville de selv finde, at der i det latinske som i det norske Alphabet er 28 store og 28 smaae Bogstaver; men at disse 28 Bogstaver i hvert Alphabet ikke ere af eens Art, det ville de og letteligen finde, naar kun Læreren gjør dem opmærksomme paa, at der er visse Bogstaver, som indeholde en Lyd i sig selv, uden Hjælp af noget andet Bogstav, og at der ligeledes er visse Bogstaver, som ingen Lyd have i sig selv, men maae laane et af de førstnævnte, for at faae den Lyd, hvormed de kunne

udtales. **E** f. **E**r. behøver intet andet Bogstav til Hjælp for at kunne udtales: det har Lyd i sig selv. **O** derimod kan ikke udtales, uden ved Hjælp af **e**, som giver det sin Lyd. Herover bliver da en vis Inddeling nødvendig, af de Bogstaver for sig, som kunne udtales uden Hjælp af noget andet Bogstav — dem kalder man **S**elvlydende eller **V**ocaler —, og af de Bogstaver for sig, som ikke kunne udtales uden Hjælp af noget andet Bogstav — dem kalder man **M**edlydende eller **C**onsonanter —. Af den første Art har man 9, nemlig: **a**, **aa**, **æ**, **e**, **i**, **o**, **ø**, **u**, **y**. Til den anden Art høre de øvrige 19. Alle tilsammen findes, hver under sin Klasse, i **A**bc-Bogen. Men foruden disse har man i vort Sprog ved Sammensætning nogle saa kaldte **d**obbeltlydende Bogstaver, eller **D**iphthonger, som **B**ørnene maae gjøres opmærksomme paa, og lære at benævne efter den Lyd, hvormed de udtales. Disse ere:

ai, læs: **aj** (ikke **a—i**) saasom **i**: **Mai**.

ei, læs: **ei** (ikke **e—i**) saasom **i**: **Bei**.

oi, læs: **oj** (ikke **o—i**) saasom **i**: **Koie**.

øi, læs: **øj** (ikke **ø—i**) saasom **i**: **Høi**.

ui, læs: **uj** (ikke **u—i**) saasom **i**: **Hui**.

au, læs: **au** (ikke **a—u**) saasom **i**: **Hauge**.

eu, læs: **eu** (ikke **e—u**) saasom **i**: **Europa**.

ou, læs: **ou** (ikke **o—u**) saasom **i**: **Toug**.

I trykte Skrifter findes ofte **y** i nogle af disse Diphthonger, istedetfor **i**, saasom **ay**, **ey**, **oy**, **øy**; men **U**dtalen bliver den samme.

Naar disse 8 Diphthonger lægges til de 9 **V**ocaler, saa viser det sig, at vi have i det **H**ele 17 **L**ydtegn, eller **L**ydbogstaver, thi enhver Diphthong maa ansees og behandles som et enkelt Bogstav, og ikke som tvende **V**ocaler.

Nu steer Overgangen til Stavningen lettest der ved, at Læreren lader Børnene selv udfinde og tilfætte den Vocal, som enhver Consonant behøver, for at kunne udtales. Han tegner f. Ex. paa Tavlen et h, og spørger saa et eller andet Barn, hvad Vocal der maa sættes ved Siden, eller tænkes tilfættet, for at give denne Consonant den Lyd, som den indeholder; og Barnet vil da snart svare: e. At Consonanten h behøver Vocalen aa, at Consonanten f behøver Vocalen æ, at Consonanten g, der egentlig er overflødig ved Siden af k, behøver Vocalen u, for at kunne udtales; alle saadant lære Børnene snart, naar man saaledes gjenneingaaer det hele Alphabet med dem, og spørger nu et, nu et andet Barn, hvorhos man bør gjemme Consonanterne x (æks) og z (sæt) tilsidst, fordi de ikke kunne opløses og udtales uden ved Hjælp af 3 Bogstaver.

Fremdeles maa man lære Børnene, at h ofte tilføies en Vocal, for at forlænge den, f. Ex. Uhr, at hv udtales som v, at ch udtales i Almindelighed som k, men og som sj i franske Ord, og naar et 3 gaaer foran, f. Ex. Chef, læs: Sjef; Marsch, læs: Marsj, at ph udtales som f, at th udtales som t, at naar der i fremmede Navne følger en Vocal efter ti, saa udtales Consonanten t, som ts, f. Ex. Pontius, læs: Pontsius; Galatia, læs: Galatssia; Nation, læs: Natssion, at Ps i Ordet Psalm læses som S, at c læses som k, undtagen naar det staaer strax foran Vocalerne e, i, æ og ø, hvor det læses som s.

Endelig bør de vide, at d, i Enden af Stavelserne eller Ordene, efter l og n, høres ikke, men tjener til at fordøbble den foregaaende Consonants Lyd, f. Ex. Jld, Mand, ond, Haand, Uld o. s. v., læs: Jll, Mann, onn, Haann, Ull; ligesom og d i Enden af Eenstavelsesord efter r ikke høres, men

tjener til at gjøre Vocalen langtonet, s. Ex. Ord,
 Jord, læs: Dor, Joor, undtagen i Hjord, hvor
 d tydelig høres, og hvor o udtales som aa. Naar
 Ordet derimod vorer i Enden høres atter d'et, s.
 Ex. Jlden, Manden, Ordet, Jorden o. s. v.

2.

Stavningen.

Ved de foransførte Dvælseser ville Børnene alle-
 rede have faaet et Begreb om Stavning, men nu
 skal dette Begreb fuldstændigere udvikles, og Læ-
 ren har fra denne Stund af Anledning til, hvad
 der maa være ham ønskeligt, om han føler Vigtig-
 heden af sit Kald, at kunne med det Samme virke
 paa Børnenes Forstand og tillige bibringe dem nogen
 Sprogkundskab. Han fortsætter nemlig nu Dvælses-
 ne saaledes, at han, efter Abc.Bogens Veiledning,
 eller udenfor den, om han vil, tegner paa Tavlen
 en Vocal, og sætter ved Siden af samme, foran
 eller bagefter, en eller flere Consonanter, der sam-
 mentagne med Vocalen udgjøre et for Børnene be-
 kjendt Ord, saasom: Arm, Haand, Fod, Mund,
 Knæ, Kjød o. s. v. Vil han s. Ex. bringe Bør-
 nene til at stave: Arm, saa spørger han dem, in-
 den han endnu tegner noget paa Tavlen, hvilken
 Lydbogstav de vel synes at høre, i det han
 nævner dem hiint Ord. Svare Børnene: a, saa
 tegner han denne Vocal paa Tavlen. Han gjenta-
 ger Ordet, og spørger atter, hvilket Bogstav de sy-
 nes at høre efter a. Træffer et Barn det rigtige
 Bogstav, saa tegner Læreren strax r ved Siden af
 a'et, og spørger saa, hvorledes dette a og dette r

tilsammen skal udtales? Hvad et *Ar* betyder? Hvorledes man lettelig kan faae *Ar* paa sit Legeme? Hvad man kalder et *Barn*, som ikke vogter sig for hvad der kan skade hans Legeme? Hvad andre onde *Følger* *U* for sig *t i g h e d* kan have? o. s. v. „Imidlertid — siger Læreren — maae vi ikke glemme, at det var Ordet *Ar* m vi skulde stave. Vi have endnu ikke mere deraf end a r. Hvilket Bogstav fattes endnu?“ Svarer Nogen: m, saa faa faier han dette Bogstav til de øvrige, og lader et *Barn* læse alle tre Bogstaverne op, lader et andet *Barn* angive hvad for en *Vocal* der giver dette Ord sin *Lyd*, lader et tredje *Barn* nævne hvilke *Consonanter* der findes i Ordet, lader et fjerde *Barn* udtale det hele Ord, og spørger fremdeles: Hvad er en *Ar* m? Har *Mennesket* flere end e e n *Arm*? Siger man, *Mennesket* har to *Ar* m? Hvad for et Bogstav lægges altsaa til, for at udtrykke en *Fleer* h e d? Lægges dette e stedse til *En* k e l t a l l e t, for at udtrykke *Fleer* t a l l e t? Bruges det ogsaa ved Ordet *Ar* i *Fleer* t a l l e t? Hvad har *Ha* a n d i *Fleer* t a l l e t? Hvad har *F* o d i *Fleer* t a l l e t? Siger man ikke ogsaa: Den *Mand* er a r m? Har a r m her den samme *Betydning*, som i første *Tilfælde*? Hvad kalder man de Ord, som saaledes lægges til *Hoved* o r d e t, for nøiere at betegne dem? Hvad er *Arm* med s t o r t *Begyndelses* b o g s t a v for et Ord? Hvad er *arm* med l i d e t *Begyndelses* b o g s t a v for et Ord? o. s. v. — Hvor mange flere *Spørgsmaale* lade sig ikke gjøre ved enhver saadan *Anledning*, og hvor opmuntrende og hvor frugtbringende for *Børnene*! Jeg har kun villet give et *Vink* derom. *Nummet* tillader ikke større *Udførlighed*.

Skulde *Børnene*, af *Mangel* paa *Øvelse*, ikke strax kunne sige, at f. Ex. a r udtales a r, eller at a r m udtales a r m, saa kan Læreren i *De*

gyndelsen sige dem det. De vænnes snart til at forbinde Vocalernes og Consonanternes Lyd med hinanden.

Saadanne, som de anførte Ord, kan Læreren sige, kaldes Ord af een Stavelse, eller *Enstavelsesord*, fordi de kan udtales ved Hjælp af en eneste Vocal; og nu kan han strax lære Børnene denne Regel: „Til en Stavelse hører een Vocal, hverken flere eller færre,“ i hvor mange Consonanter der end kan være“. Men saa maa han tillige sige dem, at Brugten alligevel, tildeels uden Fornødenhed, har indført i mange enkelte Stavelser to Vocaler, f. Ex. *Been, Viin, Koe, Huus, Strye, Makreel*, o. s. v., for at tilkjendegive nemlig, at saadanne Stavelser ere langtonede; dog bliver Regelen i saadant Tilfælde denne: Naar to Vocaler staae sammen i en eneste Stavelse, for at gjøre den langtonet, saa høres ikkun Lyden af den første Vocal.

Efterat have øvet Børnene i *Enstavelsesord* af to eller tre Bogstaver, kan Læreren sætte *Enstavelsesord* sammen af fire eller flere Bogstaver, f. Ex. *Tand, Kjød, Kruus, Speil* o. s. v. Dog vil jeg raade ham, at han ikke vælger saadanne *Enstavelsesord*, i hvilke der er for mange Consonanter i Begyndelsen og i Enden, saasom: *Skriin, Strand, flukt, Skjørt, strengt* o. s. v.; thi de falde Begyndere meget tungere at udsige, end om det var Ord af flere Stavelser.

Naar denne Øvelse med *Enstavelsesord* er dreven saa vidt, at Børnene kunne ikke alene stave, eller udsige færdigen ethvert saadant Ord, som foretages dem paa Tavlen, efter Veiledning af *Abc-Bogen*, i hvilken Børnene maae opmuntres til at opsoge hvert Ord, som Læreren tegner paa Tavlen, men at de endog udaf Hovedet kunne sætte de Bogstaver sammen, som udgjøre et Ord, der opgives

dem, saa gaaer Læreren over til at gjøre dem bekendt med Løstavelseord, det er at sige, Ord, hvori der er to selvlydende Bogstaver, eller Vocaler; thi denne Regel maa han idelig gjentage: Saa mange Vocaler som der er i et Ord, saa mange Stavelse er der almindelig ogsaa. Men her er det allerede strax nødvendigt, at Læreren selv kjenner de Regler, som maae fastsættes for Stavelsernes rigtige Afdeling; paa det at han ved enhver given Leilighed kan gjøre Børnene opmærksomme derpaa. Og da han vanskeligen vil finde disse Regler samlede anført nogenandensteds, saa vil jeg nedsatte dem her:

Første Regel:

For rigtigheden at afdele Stavelserne i et Ord, maa man fremfor alting strax lægge Mærke til, hvor mange Consonanter der staaer imellem Vocalerne i samme Ord.

1) Naar een Consonant staaer imellem to Vocaler, saa afdeles Stavelserne saaledes, at denne ene Consonant lægges til den anden Vocal, f. Ex. Ho—ved, No—te—ter, Sko—le—børn. Herfra undtages alene Consonanten *y*, der stedse lægges til den første Vocal, f. Ex. Sax—en, Ox—en.

2) Naar to Consonanter staae imellem to Vocaler, saa afdeles Stavelserne saaledes, at den første Consonant lægges til den første Vocal, og den anden Consonant lægges til den anden Vocal, f. Ex. An—sigte, Van—de, Tal—ler—ken.

3) Naar tre Consonanter staae imellem to Vocaler, saa afdeles Stavelserne saaledes, at de to første Consonanter lægges til den første Vocal, og den tredje Consonant lægges til den anden Vocal, f. Ex. Ung—dom, Tirs—dag, agt—som.

4) Naar fire Consonanter staae imellem to Vo-

caler, saa afdeles Stavelseerne saaledes, at de tre første Consonanter lægges til den første Vocal, og den fjerde Consonant lægges til den anden Vocal, s. Ex. For—skands—ning, for—bindt—lig.

Anden Regel:

Naar et Ord er sammensat af to eller flere andre Ord, saa staves hvert enkelt af Sammensættningens Ord for sig. S. Ex. Ordet: Bomuld er sammensat af Bom (det tydske: Baum) og Uld; derfor maa det saaledes afdeles: Bom—uld, ikke: Bo—muld, som det efter første Regel (1) skulde afdeles. Ordet; Fuldende er sammensat af fuld og ende; derfor maa det saaledes afdeles: fuld—en—de, ikke: ful—den—de, som det efter første Regel (2) skulde afdeles. Ordet: Egenkjerlig er sammensat af Egen og Kjerlig; derfor maa det saaledes afdeles: Egen—kjerlig, ikke: egenk—jærlig, som det efter første Regel (3) skulde afdeles. Ordet: Guldsmed er sammensat af Guld og Smed; derfor maa det saaledes afdeles: Guld—smed, ikke Gulds—med, som det efter første Regel (4) skulde afdeles.

Det Samme gælder ogsaa om alle de Ord, som begynde med Partiklerne: er, for, ind, ud, af o. s. v.; s. Ex. Er—in—dring, ikke: E—rin—dring, For—æl—dre, ikke: Fo—ræl—dre, ind—aan—de, ikke: in—daan—de, ud—af, ikke: u—daf, Af—art, ikke: A—fart.

Tredie Regel:

Der gives visse Consonanter, som, naar de findes samlede, ikke maae skilles ad, men under Stavningen betragtes som en eneste Consonant. Disse ere:

ph, s. Ex. Pro—phet, ikke: Prop—het (læs:

Profet). Stro—phe, ikke: Strop—
he (læs: Strofe).

hv, f. Ex. En—hver, ikke: Enh—ver.

ff, f. Ex. V—ffe, ikke: VEs—fe, Hand—ffer,
ikke: Hands—fer.

ff, f. Ex. Ki—ste, ikke: Kis—te.

Ligesom og, paa meget faa Undtagelser nær,
alle de Consonanter, som have et l eller et r efter
sig, saasom: bl, fl, gl, kl, pl, sl, br, cr, dr, fr,
gr, kr, pr, tr, vr, fr. F. Ex. V—ble, Va—fler,
Fu—gle, fun—fle, sim—ple, Hæng—fler, A—brod,
A—na—cre—on, J—dræt, Jom—fru—en, an—
gre, Ma—kreel, ka—pre, Ma—tros, Ha—vre,
blom—stre.

Sjerde Regel:

Naar to Vocaler, eller en Diphtong og en
Vocal, staae sammen, saa deles de sædvanligen hver
til sin Stavelse, f. Ex. Stu—e, Ti—ur, Di—e,
Bei—e. Kun undtages herfra de Ord, hvor to Vocaler
anbringes i en eneste Stavelse, for at gjøre
den langtonet, men af hvilke ikkun den første høres,
f. Ex. Troe, Huus, Leer, Spiir o. s. v.

Naar Læreren faaer gjort sig tilstrækkelig be-
kjendt med ovenanførte Regler for Stavelsernes Af-
delelse, saa vil han med Sikkerhed kunne lede Bør-
nene til at stave rigtigen, saavel udaf Hovedet som
i Bog; og for Rettskrivningen er derved saa meget
vundet, at Børnene ikke letteligen afbryde nogen
Linie, uden med de fulde til en heel Stavelse hø-
rende Bogstaver. Saavel da, naar Børnene skulle
stave udaf Hovedet, som da, naar de skulle stave i
Bog, maa Læreren ikke forsømme, at lade dem strax
angive, hvor mange Stavelser Ordet bestaaer af. An-
viisningen hertil finde de i den allerede anførte Re-
gel: „Saa mange Vocaler Ordet har, saa mange

Stavelser har det almindeligviis ogsaa". Efter Antallet altsaa af de Vocaler, som Barnet seer eller hører i Ordet, vil det ogsaa kunne angive Antallet af Stavelserne i samme.

For nu at gøre denne Stavningsmaades, og tillige de vigtigste anførte Stavelsesreglers Anvendelse saa meget mere indlysende for en begyndende, eller ikke noksom øvet Lærer, vil jeg tænke mig en Lærer foretage med sine vel underviste Skolebørn saadanne Stavningsøvelser af forskjelligte Ord.

(Lam).

Læreren: Siig mig, Ole, hvad staaer her i disse tre Bogstaver?

Ole: L a m siger: Lam.

Læreren: Hvilket er det Bogstav, som giver dette Ord sin Lyd?

Ole: Det er: a.

Læreren: Til hvad Slags Bogstaver hører altsaa a, eftersom det kan give andre Bogstaver Lyd?

Ole: Til de selvlydende Bogstaver, eller Vocalerne.

Læreren: Hvor mange saadanne selvlydende Bogstaver er der?

Ole: Ni, nemlig: a, aa, æ, e, i, o, ø, u og y.

Læreren: Er L og m i det Ord, du stavede, ogsaa selvlydende Bogstaver?

Ole: Nei, de kaldes medlydende Bogstaver, eller Consonanter, fordi de kunne ikke lyde eller udtales, med mindre de have en Vocal med sig.

Læreren: Hvad for en Vocal behøver f. Ex L eller m med sig, for at kunne give den Lyd, hvorved man udtaler dem?

Ole: De behøve begge Vocalen e. (El — Em).

Læreren: Hvor mange saadanne Consonanter er der?

Ole: *Witten.* (Her kan Læreren lade BARNET opregne dem).

Læreren: Men — vi ere nærved at glemme vort *Lam.* Hvor mange Stavelseser indeholder dette Ord?

Ole: Een Stavelse.

Læreren: Hvoraf veed du det?

Ole: Deraf, at der er kun een Vocal; thi saa mange Vocaler, som der er i et Ord, saa mange Stavelseser er der ogsaa.

Læreren: Med den Regel kunde du maaskee komme tilfort. Jeg faaer i det Mindste vise dig dette Ord her: (*Koe*), som du maa sige mig, hvor mange Stavelseser det bestaaer af?

Ole: Det bestaaer af een Stavelse.

Læreren: Men det har jo dog to Vocaler?

Ole: Ja, der findes rigtignok sommetider to Vocaler i een Stavelse; men saa er det, fordi man skal trække paa Stavelsen, og gjøre den langtonet.

Læreren: Men disse to Vocaler o og e have jo en forskjellig Lyd, og enhver forskjellig Lyd bør jo udgjøre en Stavelse for sig?

Ole: I Almindelighed vel; men i saadanne Ord, som dette her, bliver der dog kun een Lyd; thi o høres alene. Den sidste Vocal høres i saadanne Tilfælde aldrig.

Læreren: Du har Ret, mit Barn:

(*Stue. Hauge.*)

Læreren: Saa er vel dette Ord her (*Stue*) ogsaa kun een Stavelse, *Mari*?

Mari: Nei, det er to Stavelseser: *S t u* siger *Stu*: *e* siger *e*: *Stu—e*.

Læreren: Hvoraf veed du, at det er to og ikke een Stavelse?

Mari: Fordi jeg har stedsse hørt det Ord udtales saaledes, at begge Vocalerne høres hver for sig;

og naar to forskjellige Vocaler kan høres i et Ord, hver for sig, saa maa Ordet ogsaa bestaae af to Stavelser.

Læreren: Rigtig. Men, hvoraf veed du, om du har afdeelt Stavelserne ret?

Mari: Fordi, at naar to Vocaler staae sammen, som lyde forskjellig og lyde begge, saa afdeles de hver til sin Stavelse.

Læreren: Saa faaer du gjøre ligesaa i dette Ord (H a u g e), og dele Stavelserne saaledes: Ha—u—ge?

Mari: Nei, det maa jeg ikke gjøre; thi au er en Diphthong, eller et dobbeltlydende Bogstav, som har en særskilt Lyd, og ei maa skilles ad. Her maa jeg stave: H a u — H a u: g e — g e.

Læreren: Er der flere saadanne Diphthonger?

Mari: Der er i alt otte: ai, ei, oi, zi, ui, au, eu, ou, hvilke benævnes efter den Lyd, hvormed de udtales.

Læreren: Men kunde ikke de i' er, af hvilke du, i Forbindelse med Vocalerne a æ e o ø og u, gjør dine Diphthonger, rettere ansees for at være Consonanten j (Je)?

Mari: Nei, det ere de ikke; thi Consonanten j findes aldrig efter, men blot foran en Vocal, saasom: Juul, Jord, gjør. Dog maa i ikke ansees for at være j (Consonanten: je), naar det staaer foran et andet i eller foran et e, som blot er sat for at gjøre Stavelsen langtonet, f. Ex. i Ordet M i i l, eller i Ordet f r i e: der er det Vocalen i. Ligesaa, naar det staaer i Sammensætning med et andet Ord, f. Ex. iagttagelse.

Læreren: Ret. Men imidlertid staaer du endnu til Regnskab for Afdelingen af din H a u g e. Jeg vilde have det afdeelt saaledes: H a u g — e. Er det ikke ret?

Mari: Nei, det gaaer ikke an. Det maa afdeles saaledes: Hau—ge. G'et maa lægges til den sidste Stavelse.

Læreren: Hvorfor det?

Mari: Fordi der staaer kun een Consonant imellem Diphthongen au og Vocalen e, og saa maa denne ene Consonant, som her er g, lægges til Vocalen e.

Læreren: Godt svart!

(Sukker. Sukkerært.)

Læreren: Nu har jeg her et Ord (Sukker) for dig, Guttorm! Hvor mange Stavelser bestaaer det af?

Guttorm: Af to Stavelser; thi der er to Vocaler: u og e.

Læreren: Hvorledes vil du nu afdele disse to Stavelser?

Guttorm: S u k — S u k — f e r — f e r.

Læreren: Hvorfor afdelel du dem saaledes?

Guttorm: Fordi der staaer to Consonanter imellem de to Vocaler; og da skal den første Consonant lægges til den første Vocal, og den anden Consonant til den anden Vocal.

Læreren: Men, om jeg forlænger Ordet saaledes, ved at sætte æ r t til: (Sukkerært), hvor mange Stavelser bliver der nu?

Guttorm: Tre Stavelser; thi nu er der tre Vocaler; u e og æ.

Læreren: Hvorledes bør disse tre Stavelser afdeles?

Guttorm: S u k — f e r — æ r t.

Læreren: Den første og den anden Stavelse har du vistnok afdeelt rigtigt; men mon det ogsaa er gaaet saa godt med den anden og tredie? Mari sagde jo nys, at naar en Consonant stod imellem to Vocaler, saa skulde den lægges til den anden Vocal. Altsaa burde du jo have afdeelt Ordet saaledes: S u k — æ — r æ r t ?

Guttorm: Nei, i dette Ord gaer det ikke an, fordi Ordet er sammensat af to andre Ord, nemlig: Sukker og Vrt; og saa maae de enkelte Ord staves hvert for sig.

Læreren: Det kom du godt fra.

(Nøglegaand.)

Læreren: Her, Thora, er et Ord for dig af fire Stavelses (Nøglegaand).

Thora: Nei, det er kun tre Stavelses.

Læreren: Men, der er jo dog fire Vocaler: o, e, a, og atter a?

Thora: Ja, men de to A'er udgjøre kun en eneste Vocal, som kaldes aa.

Læreren: Hvorledes vil du nu da afdele dine tre Stavelses?

Thora: N o — Nø: g l e — gle: b a a n d — baand.

Læreren: Der har du dog vist begaaet en Feil; thi g og l ere to Consonanter, som staae imellem to Vocaler, og saa — —

Thora: Ja, jeg veed det nok, saa skulde de lægges hver til sin Vocal. Men her gaer det ikke an; thi gl stilles ikke ad, men ansees for en eneste Consonant, og da maa det høre til den anden Vocal, ligesom b i den tredie Stavelse hører af samme Aarsag til aa.

Læreren: Aldeles rigtigt, mit Varn!

(Agtfom. Forstandig.)

Læreren: Her staaer et Ord, Vorn, som til Vre for Jer, kan passe paa Jer Allesammen. Hvad er det for et Ord, Svend?

Svend: A g t s o m.

Læreren: Hvorledes bør dette Ord afdeles?

Svend: A g t — Agt: s o m — som.

Læreren: Om Nogen vilde afdele det saaledes: *Ng — t s o m*, eller: *Ng t s — o m*: var det ret?

Svend: Nei, thi der staaer tre Consonanter imellem to Vocaler, og da bør de to første Consonanter lægges til den første Vocal, og den tredie Consonant til den anden Vocal.

Læreren: Men, kan det samme ogsaa gjælde i dette Ord (*f o r s t a n d i g*)? Kan det afdeles efter den Regel, du nys nævnte, saaledes: *F o r s — t a n d i g*?

Svend: Nei, det maa afdeles: *F o r — s t a n — d i g*; thi *st* maa ikke skilles ad, men ansees som en eneste Consonant, og altsaa deles Stavelseerne, som om der blot var to Consonanter, og ikke tre.

(*F o r s t a n d s n i n g e r n e .* Bølgfrugt.)

Læreren: Forend Tiden nu er ude, maa du sige mig, Gudbjør, hvor mange Stavelser dette Ord (*F o r s t a n d s n i n g e r n e*) bestaaer af?

Gudbjør: Der er fem Vocaler; altsaa bestaaer Ordet af fem Stavelser.

Læreren: Og hvorledes vilde du afdele dem?

Gudbjør: *F o r — s t a n d s — n i n — g e r — n e*.

Læreren: Kan du ogsaa gjøre Rede for denne Afdelings Rigtighed?

Gudbjør: For det første begynder Ordet med en Partikel (*F o r*), som skal staves for sig alene, desuden staaer der mellem *o* og *a* Consonanterne *r* og *st*. Disse ere at ansee blot som to Consonanter, fordi *st* ei skilles ad; derfor lægges *r* til *o* og *st* til *a*. Mellem *a* og *i* staae fire Consonanter; deraf skal de tre første lægges til *a*, og den fjerde til *i*. Mellem *i* og *e* staae to Consonanter, som lægges hver til sin Vocal. Mellem de to *e*'er staae ligeledes to Consonanter, af hvilke den første hører til det første, og den anden til det sidste *e*.

Læreren: Fuldkommen ret. Du har vi da altsaa en Regel for os, hvorefter vi kunne stave dette Ord (Vælgfrugt), hvori der nok ogsaa findes fire Consonanter, nemlig l g f r, imellem to Vocaler?

Gudbjør: Ved dette Ord kan Reglen ikke anvendes; thi saa maatte vi dele det saaledes: V æ l g f — r u g t, og det gaaer ikke an. For det første maa fr ikke stilles ad, men ansees som en eneste Consonant, og saa blev der ikke at regne mere end tre Consonanter, hvorved en anden Regel maatte anvendes. For det andet er Ordet sammensat af to andre Ord, nemlig af V æ l g og af F r u g t, hvilke maae staves hvert for sig. I begge Tilfælde bør Afdelingen være denne: Vælg—frugt.

Læreren: Naar I ere saa færdige i at anvende de Stavelsesregler, I have lært, Børn, saa ville I aldrig kunne feile, hverken i Læsning eller i Skrivning.

Af denne korte Prøve, som jeg ikke torde anstille vidtløftigere, vil enhver Lærer, haaber jeg, kunne see, hvorledes de anførte Regler kunne anvendes. Jeg vil nu slutte denne Afhandling om Stavningen med følgende Erindringer:

1) Læreren maa give nøie Agt paa, at Børnene udtale alle Stavelserne rigtigt og tydeligt. De blive ikke vant dertil i deres Forældres Huus, da Almuen sjelden har den rigtige Udtale; men derfor skal Grundvolden til det bedre og skønnere Sprog allerede ved Stavelse; Uvelserne lægges i Skolen. Der er Egne paa Vestlandet af Norge, hvor den grove Feil følger Almuen fra Slægt til Slægt, at den i visse Ords Udtale lægge et h til, hvor intet h skulde høres, og kaste h'et bort, hvor det netop skulde høres: saaledes læses i de Egne Ordet Haa nd,

som om der stod Aand, og Ordet Aand, som om der stod Haand, aldeles bagvendt; og de erkjende selv, at det er Feil. Denne Feil maa af Lærerne i Skolerne udryddes, og vil da efterhaanden falde bort.

2) Læreren maa nøie passe paa, at Børnene ikke, uder Stavningen, faae den slæbende, syngende Tone, som saa almindelig høres i Skolerne, men at de udsige enhver Stavelse i den naturlige Tone, hvori han bør kunne foregaae dem med sit eget Exempel.

3) Han maa ikke lade Begyndere stave for meget paa eengang, at de ikke skulle trættes, og tabe Lyst til at lære. Mærker han Kjedsomhed hos dem, maa han derfor hellere, enten høre aldeles op, eller blande en liden Historie ind imellem, for at oplive dem igjen.

4) Han maa stræbe saavidt muligt, at forekomme Børnenes Feil ved Stavningen, paa det at disse Feil ikke skulle blive til Bane, der siden ere vanskeligere at udrydde. Forekommer derfor et tungt Ord at stave, da maa han hjælpe dem tilrette, saa at de ikke skulle tage feil.

5) Børn, som ikke længere ere Begyndere, maa han øve i at udtale lette Stavelser, især saadanne, som de tilforn have havt, uden først at stave dem. Saa vænnes de allerede derved til Aeenlæsning.

6) Dog maa han ikke i Almindelighed lade Børnene læse sammen, førend de kunne stave ret hurtigt saavel latinsk som norsk Prent.

3.

Sammenlæsningen.

Sammenlæsningen, hvortil Børnene, ved foranførte Anviisning til Færdighed i at stave, maae mi

være forberede, indbefatter tvende efter hinanden fremskridende, men dog tillige forskjellige, Færdigheder i at læse, nemlig: Aenlæsning og Aertlæsning.

I. Aenlæsningen bestaaer deri, at Børnene lære at udtale saavel de enkelte Staveller, som hele Ordene, uden Anstød, rigtig og tydeligt, i en reen naturlig Tone, og efter Skilletegn.

For at skaffe Børnene denne Færdighed, maa Læreren anvise ethvert af dem til at læse

1) langsomt; thi uden Dette lære Børnene aldrig, hverken at læse godt, eller at tænke noget ved hvad de læse;

2) høit, med klar tydelig Stemme, saa at de kunne høres og forstaaes over hele Skolen; dog ikke strigende og ikke syngende;

3) blot Een ad Gangen; thi naar flere læse høit paa eengang, kunne Feilene, de begaae, ikke mærkes eller rettes. Medens den Een læser, maae de Dvrige følge ham i Dogen sagte, og for sig selv;

4) ikke i Aad, men snart En, snart en Anden, for at holde dem Alle i Opmærksomhed.

Læreren maa, under disse Øvelser, give fra Forstningen af Ngt paa, at Ordene blive rigtigent udtalte, at ingen Stavelse eller intet Ord bliver udeladt. Støder Nogen af de Læsende an, saa er det bedst, at han staver det Ord, som han ikke strax kan udfige, og det høit.

Uf Grøgaard's ABC, og siden af hans Læsebog, der nu her (i Bergens Stift) er almindelig indført i Skolerne paa Landet, og som alle Skolebørnene maae være fornyede med, tages et lidet Stykke for ad Gangen, saa meget nemlig, at ethvert Barn kan faae læst Noget, og at der kan blive Tid til at faae det læst om igjen, efter at Feilene ere under den første Læsning rettede. Benytter Læreren retteligen den Veiledning, som hiin ypperlige Bog

giver ham, til under Læsningen at virke tillige paa Børnenes Forstands-Udvikling, saa ville Frugeterne deraf snart kjendes.

Det er mange Læreres Blis, at ile frem igjennem Bogen med Læsningen, for at kunne sige: „Saa Meget have Børnene læst“. Men det er vistnok daarlign; thi kommer Noget i Skolen for at høre, hvad Fremskridt Børnene have gjort, da spørger han fornustigviis ikke, hvor Meget Børnene have læst, men undersøger heller, om de kunne læse godt det, som de angive. For at øve dem i at læse godt, er det altsaa bedst, at kun et lidet Stykke læses hver Gang, og at saa Læreren, efter at have rettet Feilene, og gjennemgaaet Stykket forklarende og spørgsmaalsviis, inden Svulserne sluttet, igjentager det Læste selv i den rene naturlige Tone, som det bør læses i, med den Formaning til Børnene, at høre vel, efter, paa det at de næste Dag kunne læse det godt; thi hver Dag bør det, som læstes Dagen forhen, fortellig gjentages, inden der begyndes paa noget Nyt.

Hvad Skilletegne, Comma, Semicolon o. s. v. angaaer, da nytter det ikke synderligt, at ville gjøre Børnene opmærksomme derpaa, førend de allerede have nogen Færdighed i at læse. Men, have de denne, saa maa Læreren for det Første under Læsningen vise dem disse Skilletegns Figur, og Navn, saasom (,) Comma, (;) Semicomma, eller Semicolon, (:) Colon, (.) Punctum, (?) Spørgsmaalstegn, (!) Udraabstegn, (?) Bindetegn eller Delingstegn, (—) Parenthestegn, (—) Tankestreg, og dernæst sige dem, saa godt det lader sig gjøre, hvortil disse Tegn bruges, og hvad der under Læsningen er at iagttage ved dem, f. Ex. at ved (,) maa man holde ganske lidt, ved (;) noget mere, ved (:) endnu kjendeligere, og ved (.), hvor Meningen er ude, længst, og da tillige lade Tonen synke, eller blive dybere og grovere;

at ved (?) bør Tonen stige, at (?) sættes enten som Bindetegn ved Enden af en Linie, for at tilkjendegive, at der hører een eller flere Stavelsler til det sidste Ord i Linien, eller som Delingstegn imellem to eller flere Ord, der ved Sammensætningen ere gjorte til eet Ord, s. Ex. Forligelses-Commissions-Protokollen; at det, som indesluttet mellem (), bør læses hurtigere end den øvrige Text; at foran (—) standses lidet, dog uden at lade Tonen synke, o. s. v.

Den sikkrere Maade til at gjøre Børnene Vigtigheden af disse Skilletegn begribelig er ellers den, at Læreren enten forelæser dem et Stykke, uden noget Ophold i Læsningen, hvilket de da aldeles ikke forstaae, eller skrive dem, hvis de allerede skjønde Skrift, et Stykke for paa Tavlen uden Skilletegn, hvormed de ville være lige saa ilde farnø, naar de skulle læse det, inden Skilletegnene blive satte hos. Læreren kan ogsaa, hvortil Grøgaard allerede har i sin ABC givet Anviisning og Exempler, for at øve Børnenes Skarpsindighed, sætte Skilletegn hos, men paa urette Sted, hvorved Meningen forvirres, og saa lade dem selv rette Feilene. Omfider vorder det en vigtig Øvelse for Børnene, selv at sætte de fornødne Skilletegn til paa Tavlett.

Denne Opmærksomhed paa Skilletegnene, og Færdighed i at læse efter dem, vil især vise sin Nytte da, naar Læreren engang lader Børnene læse Vers. Almuen læser i Almindelighed Vers efter Linierne af Rimene, hvilket ikke alene klinger ilde, men tager mangengang al Mening bort. I Skolen bør derfor Børnene tilholdes at læse, ikke efter Rimene, men efter Skilletegnene, for at Meningen kan bibeholdes.

II. Retlæsning, som Læreren, naar han efter foranstøttede Anviisning har tilstrækkeligen øvet Børnene i at læse reent, ikke burde forsømme at

holde dem til, bestaaer deri, at Børnene lære at læse med det rette Udtryk, eller at lægge den rette Vægt paa hvert Ord og hver Stavelse, samt at de læse med nogen Velklang.

Hvorledes Læreren har i dette Stykke at bære sig ad, for at naae sin Hensigt med Børnene, er vanskeligt at give nogen skriftlig Anviisning om, saafremt han ikke selv har Smag og Følelse for det Skønne i Læsning, og ifølge Dette forstaaer at forandre eller bøie Stemmen efter Meningen af hvad han læser, og lade Tonen blive stærkere eller svagere, høiere eller dybere, hurtigere eller langsommere, alt efter som Indholden kræver det. Forstaaer han dette, saa dannes Børnenes Smag i Aetlæsning allerede ved at høre ham læse Noget fore, især, ifald han tillige siger dem, hvor for han lægger en stærkere Vægt paa et Ord end paa et andet. Med saadanne Forelæsninger kan han da tillige forbinde den Øvelse, at skrive en Sætning op paa Tavlen, og understrege de Ord i Sætningen, der bør læses med en stærkere Tone, f. Ex.

En lydige Søn er sine Forældres Glæde.

Et ulydigt Barn er sine Forældres Sorg. Af disse Streger seer Barnet letteligen, hvilke Ord i Sætningen kræver det meste Udtryk, og vænnes derved efterhaanden til selv at søge de Ord op i en Sætning, som saaledes bør understreges, eller udtales stærkere, end de øvrige Ord. Ellers læres Ordernes rette Tonefald ved Hørelsen i daglig Tale, naar man giver Agt, paa hvilket Ord eller paa hvilken Stavelse af Ordet Tonen falder, eller Trykningen skeer i Lyden. F. Ex.

Han fik een Daler, endskiøndt han havde ventet to; men en Daler er ikke at foragte. — Han bad mig komme til sig en gang imellem; men jeg har endnu ikke været der meer end een gang.

32. Hvad Feil der forresten maa forebygges, naar Børnene skulle kunne siges at læse ret og smukt, ere disse:

1) at de ikke støde Ordene ud, som om det var lutter enkelte og adskilte Ord, der ikke stode i nogen Forbindelse med andre;

2) at de ikke slæbe og trække Ordene urtaalelig langt ud, og derved gjøre Læsningen til en eensformig uudsaaelig Sprog;

3) at de ikke give Ordene anden Tone, end den de bør have, ved enten at lade Røsten stige, hvor den burde falde, eller at lade den falde, hvor den burde stige.

Den opmærksomme og forstandige Lærer mærker letteligen saadanne Feil, og retter dem fra Begyndelsen af, inden de fæste Rødder, og blive til Vane. At bringe sine Lærlinger til Færdighed i at læse baade reent og ret, er overalt et Arbeide, som, ihvor megen Flid og Opmærksomhed det end koster Læreren, omfider forskaffer ham ikke alene Afgøelse af alle dem, der komme i hans Skole, og Tak af alle retsindige Forældre, men ogsaa den største Fornøielse under hans hele øvrige Underviisning. Jeg har derfor behandlet dette Stykke med mere Udførlighed, end jeg tænker at behandle de Stykker, som staae tilbage af denne korte Anviisning, og ønsker, at enhver Lærer vil lægge ret Mærke dertil, for at kunne stifte det Gavn, som er hans Pligt, og som vil vorde hans Nøes.

II.

Skrivning.

Ligesom det til alle Tider er nyttigt for et Menneske, at kunne læse Andres Skrift, og at kunne

skrive selv, saaledes er dette, under vor nærværende Statsforfatning, da Mænd af alle Borger Classer have Udgang til vore Storthinge, og kunne faae vigtige Ombud at passe, endogsaa nødvendigt. Enhver Skolelærer bør derfor kunne skrive selv, og lære sine Skolebørn, Drengene i det Mindste, at skrive, men Pigerne i al Fald at læse Skrift.

Jeg har i det Foregaaende allerede anpræst, som et Hjælpemiddel ved Underviisningen, en fortalet Trætavle. Den har ogsaa ved Skrivningen sin store Nytte. Og var det tilmed godt, om hvert Barn, som skulde lære at skrive, havde tillige sin egen lille Tavle, enten af Steen med Griffel til, eller af Træ, fortalet, med Krid til, eller, i Mangel af begge Dele, et Bret med Sand paa, for der med Fingeren at øve sig i Bogstavernes Træk.

Til at lære at skrive, hører nu: 1) Øvelse i de forskjellige Bogstavets Træk, eller Bogstavskrift; og 2) Øvelse i at forbinde de enkeltstevne Bogstaver med hverandre, eller Sammenskrift.

1.

Bogstavskrift.

Er ethvert Barn forsynet med en af de før nævnte Tavler, og dertil med Griffel eller Krid, saa sætter man dem jevnstids ved Bordet, saaledes at de kunne have Udsigtet vendt imod den paa Væggen op- hængte større Tavle, ved hvilken Læreren staaer. Nu skriver Læreren paa denne Tavle et Bogstav langsomt og frit, saa at alle Børnene kunne see, paa hvad Maade han trækker det, og efterligne samme Træk paa de smaae Tavler, som ethvert af dem har for sig. Læreren kan trække Bogstavet flere Gange ef-

ter hverandre, for at gjøre Børnene des næriere be-
kjendte med Trækket. Derefter gennemseer han, en-
ten selv alene, eller lader ved andre allerede øvede
Børn gennemsee, alle Tavlerne efter hverandre, og
lader ethvert af Børnene trække det samme Bogstav
igjen, medens han, eller hans Medhjælpere, seer der-
paa, lader dem rette og forbedre Trækkene saa læn-
ge, indtil han mærker, at Børnene kunne skrive Bog-
stavet, om ikke just zirligt og let, saa dog rigtigt og
læseligt. Naar alle Tavler ere eftersøgte og Trække-
ne rettede, saa siger Læreren Børnene, hvad det Bog-
stav kaldes, og lader ethvert af dem gjentage Nav-
net. Skulde Dette synes at gaae langsomt, saa er
det dog fornødent, for at alle Børnene lære hvad
de skulle, og lære det grundigt.

Jeg skulde ansee det latinske Alphabet som
rigtigst at begynde med, fordi Bogstaverne ere run-
dære og lettere at skrive, og i saa Fald skulde jeg
foreslaae at skrive de smaae af dem i følgende Orden,
hvori de lettest udledes af hinanden:

c x o ö d q g a æ h,

i j u y e t l h s f k p r n m, v z s

og de Store i denne Orden:

C X O Ö Q Æ A G E — I J H K S T
F P B R D V U Y L N M Z.

Men, dersom man troer, at det, for at spare
Tid, kan være nok i Omgangsskolerne, blot at lære
Børnene at skrive de norske Bogstaver, naar de alene
øves i at kunne læse latinsk Skrift, saa bør Læreren
begynde med de smaae norske i følgende Orden:

c o ø æ a q g b l t k h f i j u n m e d p r s
r v y z s s t ff.

Naar ethvert af disse Bogstaver er gennem-
gaaet paa den ovenfor beskrevne Maade, og Børne-
ne kunne ikke alene nævne ved Navn ethvert, som Læ-
ren peger paa, men ogsaa trække ethvert, som han

opgiver, nogenlunde vigtig, saa kan han allerede strax forberede dem til Sammenkrift, ved at lade dem sætte nogle saadanne af disse Bogstaver ved Siden af hverandre, som udgjøre et Ord, f. Ex.

en. t a v l e. e t. b o r d. o. s. v.

Dg nu gaaer han over til de store norske Bogstaver i denne Orden:

E O H W U Q G U D H F J Z P B Y
M N X S R T E V L K.

Ere disse lærte, alt efter den i Begyndelsen givne Anvisning, saa kan Læreren, som forhen, lade Børnene skrive fulde Ord, af disse og de smaae Bogstaver tilsammen, dog endnu uden Forbindelse mellem Bogstaverne, f. Ex.

En. T a v l e. E t. B o r d.

2.

Sammenkrift.

Bogstaverne bestaae af to Hovedarter: Store og smaae. Af disse ere igjen nogle korte, andre lange. Dette Bogstavernes indbyrdes Forhold burde Børnene kjende, og under Skrivningen øves i. Hertil veed jeg ikke bedre Naad, end at der paa den store som paa de mindre sorte Trætayler blev trukket med hvid Oliefarve fem ligeløbende eller parallelle Streger, ganske flint, omtrent en femtedeel Tomme fra hinanden. Disse fem Streger indslutter nu fire lige store Rum:

1.	
2.	
3.	
4.	
5.	

Nummet mellem 2 og 3 bliver Maalet for Høiden af de smaae Bogstaver, der ingen Sving eller Bøining have, som nødvendigen maa trækkes ovenfor eller nedenfor dette Num, f. Ex. a, i, n, o, s, v. Nummene mellem 1 til 3 bliver Maalet for Høiden af de store Bogstaver, der ingen Sving eller Bøining have, som nødvendigen maae trækkes ovenfor eller nedenfor disse Num, f. Ex. A, B, C, o. s. v. Nummene mellem 2 og 4 bliver Maalet for Høiden af de smaae Bogstaver, hvis Sving eller Bøininger nødvendigen maae trækkes nedenfor Nummet mellem 2 og 3, f. Ex. g, j, y, p, s, v. Nummet mellem 1 og 4 bliver Maalet for Høiden af de smaae Bogstaver, hvis Sving og Bøininger nødvendigen maa trækkes baade ovenfor Nummet mellem 2 og 3, og nedenfor Nummer mellem 3 og 4, f. Ex. f, h, s, o, s, v. Nummene mellem 1 og 5 bliver Maalet for Høiden af de store Bogstaver, hvis Sving og Bøininger nødvendigen maae trækkes nedenfor Nummet mellem 1 og 3, f. Ex. E, G, H, o, s, v.

Saaledes kommer til at staae, imellem Linierne 2 og 3, de smaae Bogstaver: a, æ, c, e, i, m, n, o, r, s, u, v; mellem Linierne 1 og 3, de smaae Bogstaver: b, d, k, l, t, og de store Bogstaver: A, B, C, D, F, J, K, L, M, N, O, P, R, S, U, V; mellem Linierne 2 og 4, de smaae Bogstaver: g, j, p, q, r, y, z; mellem Linierne 1 og 4, de smaae Bogstaver: f, h og s; mellem Linierne 1 og 5, de store Bogstaver: G, H, I, (Je), P, Q, Y og Z.

Exempler

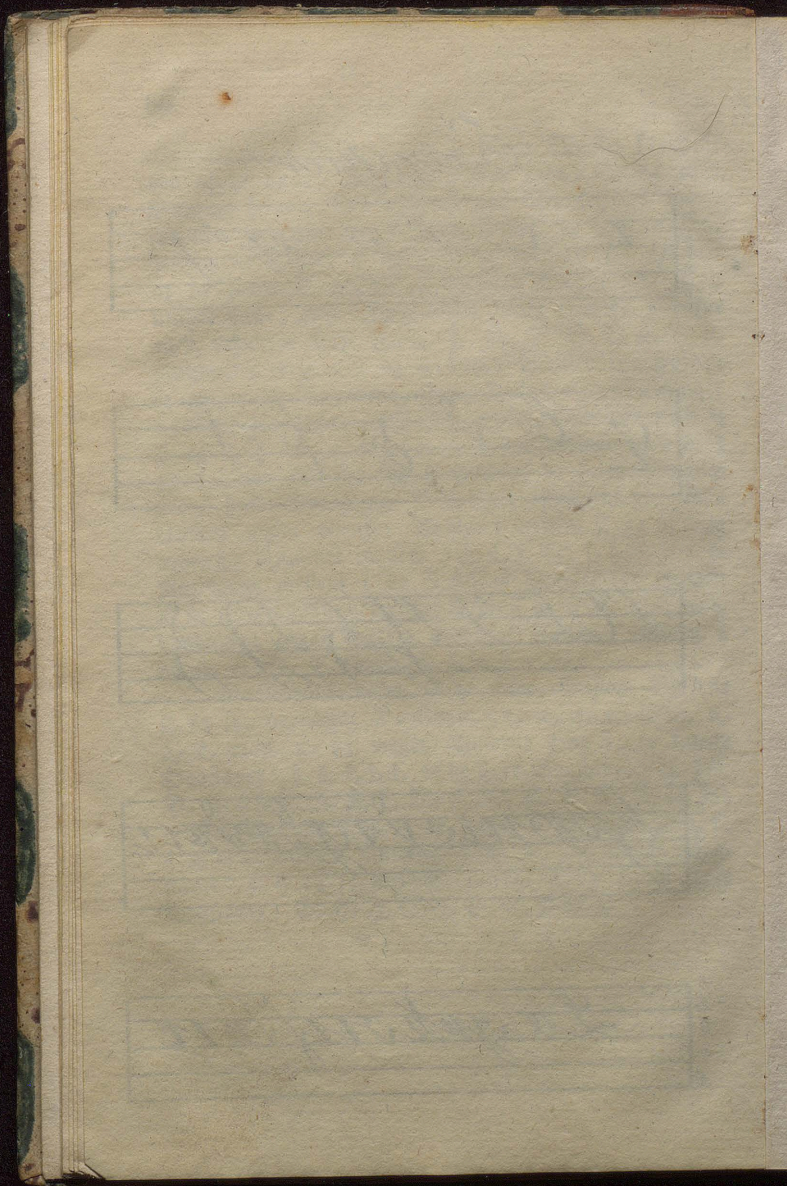
1.
2.
3. i s n o a j
4.
5.

1.
2.
3. g b v z k l
4.
5.

1.
2. U L T G H N Z
3.
4.
5.

1.
2. Lomovigsvun
3.
4.
5.

1.
2. La gubovun
3.
4.
5.

Naar altsaa Børnene, under Dvellerne i Bogstavskriften, tilholdtes at skrive store og smaae Bogstaver ved Siden af hinanden, som forhen er bleven erindret, saa kunde de ved Hjælp af disse Linier lære at afpasse det Forhold, som Bogstaverne synes at burde have mod hinanden indbyrdes.

Vel kunde Noget indvende, at en saadan Nøisagtighed var ufornoden at iagttage for Børn, hvis Hovedsald det ikke er at skrive skjont; men jeg svarer: Da Anviisningen til dette koster hverken Lærer eller Lærling mere Tid, end de ellers maatte anvende, saa seer jeg ingen Grund til at efterlade et Arbejde, som vil forhverve baade Læreren og Lærlingen sidens efter Tilfredshed med sig selv, og Noes af Andre.

Efter disse Forberedelser maa nu Læreren øve Børnene i at forbinde de enkelte Bogstaver ved Mellemstreger indbyrdes; og nu er det vel bedst, om saie Tid at give Børnene Skriverbøger, Penne og Blæk. Af trykte Forskrifter kunne nu de med Fordeel bruges, som det Kongelige Selskab: „For Norges Vel“ har i Aaret 1826 ladet lithographere og fordele i alle Provstier. Men kan Læreren selv skrive taalelig godt, saa kunne og Børnene være vel hjulpsne med hvad han kan skrive dem fore i Bøgerne. Ved saadan Forreskriven maa jeg alene gjøre Læreren opmærksom paa, at han ikke alene anvender Flid for at skrive selv hvert Bogstav og hvert Ord paa det Nøiagtigste og Bedste, med velksaarne Penne, og paa Paptiv, som ikke slaaer igjennem, men at han ogsaa gjør et passende Valg af de Ord, eller de Sætninger, han foreskriver. Han maa begynde med at foreskrive enkelte Ord, og det saadanne, som ere Børnene bekendte, og hvormed de kunne forbinde et Begreb; og fra disse maa han gaae over til hele Sætninger, helst tagne af Naturvidensskaberne eller af Sædelæren. I begge Tilfælde kan han bœjene sig af Grøgaard's ABC, som Børnenes første Læsebog.

Ved disse Forskrifter maa Læreren vel vogte sig for alle unødvendige Sving paa Bogstaverne, som ikkun voldes Børnene Bamselighed. I Dvrigt maa han give dem veltsaarne, ikke for haarde, Penne, hvilkke han efterhaanden bør lære Børnene at skjære selv; og under Skrivningen maa han baade rette Børnenes Stilling, at de ikke lude med Hovedet, og see til, at de lægge deres Skriversbog lige for sig, og holde deres Penne ret.

Have Børnene ved disse i Bogen foreffrevne enkelte Ord og Sætninger faaet nogen Øvelse i at skrive, saa maa Læreren have nogle løse Forskrifter i Beredskab, som han kan stifte mellem Børnene, at de ikke hver Gang skrive et og det Samme; og disse Forskrifter kan han indrette i Form af Breve, Regninger, Contracter, o. s. v., som kan være en Almuesmand nyttigt at vide noget Besked om. Læreren kan til Vettelse for sig selv i denne Henseende udskrive saadanne efter *H a s s e s A n v i i s n i n g* til *B r e v e* o. s. v., en meget nyttig liden Bog, som bør findes i ethvert af de Almuebibliotheker, som nu efterhaanden oprettes her i Stiftet.

Er den Tid kommen, at Børnene allerede have fuldkommen Fasthed i Skrift; Trækkene, saa kan han til Øvelse lade dem skrive efter Grøgaard's trykte Læsebog, og dertil vælge af samme de hensigtsmæssigste Stykker.

Om Maaden, at lære Børnene Orthographie eller Rettskrivning paa, agtede jeg ingen Regler at give, fordi jeg troede, at naar et Barn har først lært at stave rigtigen ud af Hovedet, saa vil Det og kunne skrive stavningsret. Men da Konstdommere have fundet, at Saadant burde her have Plads, saa vil jeg ogsaa tilføie det Fornødne herom i al Korthed, benyttende mig hertil fornemmeligen af de Regler, som findes i *M. C. Hansens Udtag af Me-*

dersmaalets Grammatik", en Bog, som jeg i Et og Alt maa anbefale alle Skolelærere til flittig Grundfning. Reglerne ere følgende:

- 1.) Med stort Begyndelsesbogstav skrives:
 - a.) Ethvert Ord, som begynder en Mening.
 - b.) Alle Substantiver, d. e. Ord, som udtrykke Navnet paa Personer eller Ting.
 - c.) Ethvert Ord, som staaer i Stedet for et Substantiv.
 - d.) Ordene: J, De, Han, Hun, Deres, naar de bruges i Tiltale til Personer.

2.) Vocalerne e, i, u skrives dobbelt i langtonede Staveller, naar de ikke ende Stavelsen; saasom: Been, Vild, Huus; men — Venet, Vinen, Huset. Dog fordobles ikke disse Vocaler i Staveller, der endes paa b, d, g eller v; saasom: Dieb, Tid, Big, Liv.

3.) I Enden af Ord, der ende paa en Vocal, sættes icke et e, som ikke høres, og derfor kaldes det stumme e, saasom: Betlerie, see, troe. S. mere Sid. 19.

4.) Naar der staaer en Consonant imellem to Vocaler, og den første er fort, lyder ofte Consonanten dobbelt, og bør derfor skrives to Gange, saasom: Kappe, Komme, Anna.

5.) Bogstavet æ skrives i Ord, som komme af andre, der have a eller aa; saasom: mægtig, af Magt; Hænder, af Haand. Forresten maa man lægge Mærke til Brugten.

6.) D skrives, uden at høres, i Ord som komme af andre, der have d; saasom: Ondt, af ond; fandt, af finder. S. mere Sid. 13 og 14.

7.) H skrives, uden at høres, i følgende Ord: Hjelm, Hjælp, hjælpe, Hjem, hjemle, hjemme, Hjerte, Hjerter, Hjord, Hjort, Hjørne, Hjul, hvad, hvæse, Hvæsning, Hvæsse, Hval, Hvalp, hvaas, Hvede, hvælve, Hvalving, hvem, Hveps, hver, hveranden,

hverandre, hverken, Hver, hverve, hvi, hvid, hvile, hvilken, hvine, Hvirvel, hvirvle, hvis, hvidske, hvisle, hvo, hvor; saa og i fremmede Ord og Navne, f. Ex. Rhinnsoden, Wahl.

8.) Naar man nødes til at bryde et Ord af i Enden af en Linie, da maa saadan Afbrydning aldrig ske midt i en Stavelse.

Endelig vil jeg efter samme M. C. Hansens Bog tilføie det Vigtigste om Skilletegnene, forsaavidt det ikke allerede forhen (S. 29 og 30) er anført:

1.) *C o m m a* bruges imellem Dele af en Sætning, og imellem smaae Sætninger. F. Ex. Mand, Kone, Søn, Datter, Alle vare i een Bogn. Skomageren sner, og Smeden hamrer.

2.) *S e m i c o l o n* bruges imellem Sætninger, der staae i nogen Forbindelse. F. Ex. Om Foraaret er det mildt og behageligt; men om Vinteren er det koldt.

3.) *C o l o n* bruges, naar Noget skal opregnes, eller Ens Ord anføres. F. Ex. Hvad vil du have; Thee, Caffe, Æl, Vin? Han svarede: hverken det Ene eller det Andet.

4.) *P u n c t u m* ender Meningen.

Bed de øvrige Skilletegn viser Venøvelsen deres Brug.

Forresten tjener det til disse Reglers Befæstelse, at Læseren, for de Børn, som allerede kunne skrive efter Forskrifter, og læse Skrift — hvilken Dvælselse maa ikke forsvømmes — skriver nogle Ord urigtigen bogstaverede op paa Tavlen, og lade Børnene selv rette dem. De lære herved at vogte sig for endog de mindste Feil i Rettskrivningen.

III.

R e g n i n g.

Deels for ikke at udsættes for Forliis under Kjøb og Salg; deels for at kunne gjøre rigtigt Overflag ved sine egne Arbeider og sin Gaards Drift, deels for at kunne under offentlige Ombude gjøre den tilsigtede Nytte, maa Bonden forstaae at regne, og han maa som Barn, i Skolen, anvises dertil. At Læreren altsaa selv maa kunne regne, forudsættes under denne Anviisning; thi det er ikke en Regnebog, jeg her vil give ham ihænde, men kun enkelte Vink om i hvad Orden Underviisningen, hvis Hovedpunkter jeg skal angive, bør foretages.

At kjende Tallene fra 1 til 9, saavel som Nullet (0), maae Børnene først lære. Det viser Læreren dem paa Skoletavlen. Dernæst maae de, paa deres smaae sorte Bretter eller Tavler lære at skrive dem. Endelig maae de lære at læse og skrive en sammensat Talsforrelse, der indeholder ikke blot Enere, men og Tiere og Hundreder og Tusender. Han trækker til den Ende lodrette Streger paa Tavlen, i en kort Afstand fra hinanden, og skriver i hvert Rum et Tal, f. Ex.

1 | 8 | 2 | 8

og betyder Børnene, at det sidste Tal tilkjendegiver, hvor mange Enere under fulde Ti Størrelsen indeholder, at det næstsidste Tal tilkjendegiver, hvor mange Tiere under fulde Hundrede Størrelsen indeholder, at det tredje Tal fra Enden tilkjendegiver, hvor mange Hundreder under fulde Tusende Størrelsen indeholder, at det fjerde Tal fra Enden tilkjendegiver, hvor mange Tusender Størrelsen indeholder, og endelig, at ethvert Tal, som man fremdeles vilde sætte foran, blev at ansee ti Gange større, end det

som fulgte efter. Den angivne Størrelse indeholder altsaa: Et Tusende, otte Hundreder, to Tiere, og otte Eneer, og læses: Et Tusende, Ottehundrede og Otteogtyve.

Det Vigtigste for Bødens Børn, naar det gjælder om Regning, er at kunne regne rigtigt og færdigt udaf Hovedet. Tavleregningen skal almindeligviis kun tjene til at understøtte Hovedregningen, naar Tallene ere saa mange, eller Størrelserne saa udstrakte, at Hukommelsen eller Forestillingsevnen har Møie med at rumme eller omfatte dem paa eengang. Paa at øve Børnene i Hovedregning, hvilket tillige kan vorde dem en nyttig og behagelig Forstandsøvelse, maa derfor Læreren fornemmeligen henvende sin Opmærksomhed, og hellere bruge virkelige Ting, som Gjenstande for Regningen, end blotte Tal eller Cifferer. Naar han f. Ex. lærer dem at tælle, saa lader han dem tælle Fingrene paa deres Hænder, Børnenes Antal i Skolen, Bladene i deres Bog, Ruderne i Stuens Vinduer, o. s. v. Og naar han faaer gjort dem det paa sandselig Maade begribeligt, at enhver Størrelse kan enten forøges eller formindskes, at den forøges ved Addition og Multiplication, men at den formindskes ved Subtraction og Division, saa maa han ogsaa gjøre disse Regnemaader, hvilke man kalder de fire Species, beskuelige for dem ved Exemppler tagne af det daglige Liv.

Naar han f. Ex. vil give dem Begreb om Addition, saa siger han: Den Gaard, din Fader boer paa, bestaaer af flere end eet Brug. Der sidder Ole og Ejur og Christen og Iver og Lars, hver paa sit Brug. Hvor mange Brug indbefatter nu den hele Gaard? Men Ole har fem Børn, Ejur har to, Christen har fire, Iver syv, og Lars tre. Hvor mange Børn er der nu paa den hele Gaard? Af disse Børn ere Dogle Dreng og Andre Piger. Ole

har tre Drenges og to Pigebørn, Ejur har to Drengsbørn, Christen har to Drenges og to Pigebørn, Juer har fire Drenges og tre Pigebørn, Lars har et Drenges og to Pigebørn. Hvor mange Drengsbørn er der nu paa den hele Gaard? Og hvor mange Pigebørn? — Læreren kan lade disse Børns Allder lægge sammen, saa udkommer et større Tal, o. s. v.

Naar han f. Ex. vil give dem Begreb om Subtraction, saa kan han sige: Saa mange Børn er der nu altsaa paa Gaarden; men naar nu engang saa og saa mange af dem enten komme ud at tjene, eller faae selv et Brug paa en anden Gaard, eller blive giftet bort, hvor Mange blive da tilbage? Og om saa Nogle af disse Tilbageblevne faldt i Sygdom og døde, hvor Mange bleve da igjen? o. s. v.

Naar han f. Ex. vil give dem Begreb om Multiplication, saa kan han sige: Naar Ole skulde faae to Gange saa mange Børn, som han nu har, hvor Mange fik han da? Hvor mange Børn fik Ejur, dersom han fik fire Gange saa mange, som han nu har? Dersom Christen fik een Gang saa mange, og en halv Gang til saa mange Børn, som han nu har, hvor stor blev da hans Børneskole? o. s. v.

Naar han f. Ex. vil give dem Begreb om Division, saa kan han sige: Da din Bedstefader og din Bedstemoder vare døde, blev deres efterladte Løsøre solgt, men Creaturene skiftede imellem deres tre Sønner. Løsøret blev udbragt til 100 Spd. Creaturene bestode i 3 Heste, 12 Køer og 18 Faar. Hvor meget fik nu enhver Søn i Arvelod?

Efterhaanden maae Børnene gøres bekjendte med Tingenes almindeligste Mønt, Maal og Vægtforter, saasom Speciesdaler, Rigsdaler og Skilling, Skippund, Bog, Bismerpund, Skaalpund, Mark, Lod og Quintin, Tønde, Skjeppe, Hjerdingfar, Sætting og Otting, Kande, Pot og Pøgel, Allen, Qvart

teer og Tomme, og Disfes Forhold indbyrdes. De maae vres i at reducere mindre Sorter til større, og omvendt at opløse de større i mindre, s. Ex. Hvor mange Rigsorter indeholdes i 72 s.? Hvor meget kommer der i Dalere ud af 8 Ort? Hvor mange Boger er der i 7 Bismerpund? Hvor mange Skjæpper indeholde $3\frac{1}{2}$ Tønde? Hvor mange Tommer gaar paa $1\frac{1}{2}$ Alen? o. s. v.

For at hjælpe paa Børnenes Sukommelse, vil det være godt, om Læreren viser og lader dem op- søge Producterne (de ved Multiplicationen fundne Tal) paa en Tabel af følgende Form:

A	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	C
	2	4	6	8	10	12	14	16	18	20	
	3	6	9	12	15	18	21	24	27	30	
	4	8	12	16	20	24	28	32	36	40	
	5	10	15	20	25	30	35	40	45	50	
	6	12	18	24	30	36	42	48	54	60	
	7	14	21	28	35	42	49	56	63	70	
	8	16	24	32	40	48	56	64	72	80	
	9	18	27	36	45	54	63	72	81	90	
B	10	20	30	40	50	60	70	80	90	100	D

Vil man s. Ex. vide, hvor mange 5 Gange 8 er, saa op søger man 5 i Raden A B, og gaar frem mod høire Haand, indtil man kommer lige under Tallet 8, som staaer i Raden A C, da findes Productet 40. Denne Tabel bør læres stykkevis uden ad; til hvilken Ende Børnene bør affkrive den.

Naar Læreren har, paa hvad Maade han bedst veed og kan, faaet Børnene øvede i at regne de fire Species, fornemmelig udaf Hovedet, saa kan

enhver Opgave i det almindelige Liv derved beregnes, uden at man behøver dertil nogen egen Regningsmaade under Navn af Regula de Tri eller andet Navn. Følgende Exempler ville vise det.

1. Exempel. Hvor meget maa $7\frac{1}{2}$ Tønde Salt koste, naar $\frac{3}{4}$ Skjepe koster 18 ß .?

$\frac{3}{4}$ Skjepe koster 18 ß .;
 Altsaa $\frac{1}{4}$ Skjepe — 6 ß .;
 Altsaa 1 Skjepe — 24 ß . el. 1 Ort;
 Altsaa 1 Tønde — 8 Ort el. 1 Spd. 3 Ort;
 Altsaa 7 Tønder — 56 Ort el. 11 Spd. 1 Ort;
 Og $7\frac{1}{2}$ Tønde — 4 Ort;
 Altsaa $7\frac{1}{2}$ Tønde — 60 Ort el. 12 Spd.

2. Exempel. Hvor mange Bismerpund Smør kan man faae for 15 Spd. 3 Ort, naar $\frac{1}{2}$ Mark Smør koster $7\frac{1}{2}$ ß .

$\frac{1}{2}$ Mark koster $7\frac{1}{2}$ ß .
 Altsaa 1 Mark — 15 ß .
 Altsaa 1 Spd. — 360 ß . el. 3 Spd.

Saa ofte nu 3 Spd. indeholdes i 15 Spd. 3 Ort, saa mange Spd. kan man faae. 3 Spd. indeholdes i 15 Spd. 3 Ort alene 5 Gange; altsaa kan man alene faae 5 hele Spd., som koste 15 Spd. For de tiloversblevne 3 Ort eller 72 ß , kan man ved at dividere med 15 ß . finde, at man kan faae 4 Mærker og $\frac{1}{2}$ af 1 Mark. Altsaa faaer man i Alt for 15 Spd. 3 Ort, efter foransførte Priis, 5 Bismerpund og 4 Mærker og 12 Femtendeparter af en Mark.

3. Exempel. Naar 5 Mand i 4 Dage fortjene 6 Spd., hvor meget bør da 12 Mand af lige Arbeidsforhed have for 3 Uger?

5 Mand fortjene i 4 Dage 6 Spd. (30 Ort);
 Altsaa fortjene 5 Mand i 1 Dag 1 Spd. 2 Ort 12 ß .;
 Altsaa fortjener 1 Mand i 1 Dag 1 Ort 12 ß .;
 Altsaa fortjener 1 Mand i 6 Dage, 6 Ort 12 ß .;

eller en Arbeidsuge 1 Spd. 4 Ort;
 Altsaa fortjener 1 Mand i 3 Uger 5 Spd. 2 Ort;
 Altsaa fortjene 12 Mand i 3 Uger 64 Spd. 4 Ort.

4. E x e m p e l. Hvor snart kan 20 Mand blive færdig med det Arbejde, som 12 Mand udføre i 8 Dage?

Naar 12 Mand blive færdig dermed i 8 Dage, saa vil 1 Mand bruge dertil 96 Dage, og 20 Mand maae bruge Tyvendebelen af denne Tid, det er: 4 hele og 16 Tyvendebele af en Arbeidsdag, eller omtrent 8 Timer.

Signende Exempler, til Brug ved Underviisningen, kan Læreren ogsaa finde i *Bohrs Arithmetiske Opgaver til Udregning i Hovedet*, udgivne i Bergen 1806, tilligemed Resultaterne af samme.

IV.

S a n g.

Den Lærer, som føler, hvor opløstende for Andagten det vilde være, at faae høre, hvad nu sjældent er Tilfældet, en reen taktmæssig Sang, under Gudstjenesten, i vore Kirker paa Landet, han skal sande det med mig, at Anviisning til at synge Psalme-melodierne ret og smukt burde, hvad ogsaa den seneste Lov for Almue-Skolevæsenet paa Landet har antaget, henhøre til de Anviisninger, der gaves i Skolerne, og at Færdighed i at kunne synge alle hine Melodier, forsaavidt Gud dertil har givet Stemme og Gehør, ret og smukt, burde regnes til de Færdigheder, som et Barn skulde lære.

Jkke skulde jeg imidlertid berøre dette, dersom jeg maatte ansee Underviisningen heri som en Kunst,

hvortil en Lærer behøvede særegne Anlæg, særegen Studering og Øvelse. Men da den senere Tids Opfindsommelighed har gjort det for enhver Lærer muligt og let, at kunne ogsaa i dette Stykke virke til Glæde og Gavn for de Forældre og Børn, imellem hvilke han færdes, saa anseer jeg det for hans Pligt, at benytte sig af de Midler, ved hvilke en saa velgjørende Hensigt kan opnaaes, som den, at faae de Timer, vi tilbringe i Herrens Hus, og dem, vi opoffre til den humslige Andagt, gjort saa meget behageligere og opbyggeligere.

Man har nemlig opfundet et meget simpelt Instrument med een Streng, og paa hvis Gribebret staaer med Tal, i en vis Afstand fra hinanden, angivet de 7 Zoner, som høre til en Octav i Sangen, deels en høiere, deels en dybere Octav. Man har fremdeles sørget for, at Psalmemelodierne ere blevne udsatte, ikke med Noder, som man bruger i Musiken, men med Taltegn, der angive den Zone, som enhver Stavelse i Verset af Psalmen, eller enhver Tact skal synges med, og det i samme Forhold, som Zonen enten stiger eller falder. En Samling af saadanne med Taltegn udsatte Psalmemelodier kaldes, ligesom de med Noder udsatte, en Choralbog. Naar man nu paa Instrumentets Gribebret sætter Fingeren paa det efter Choralbogen bestemte Taltegn, og stryger paa Strengen med en Bue, eller blot klimprer paa den med en Finger, saa faaer man strax den Zone at høre, som skal synges. Lærer man saaledes fort igjennem alle Tacterne, saa har man Melodien af det hele Vers, og lærer at synge Psalmen aldeles ordentligt, hvorved Læreren har alene at iagttage, at han vænner Børnene under Sangen til den passende, ikke trættende, Langsomhed, hvormed en Psalme bør synges, til ikke at holde paa nogen Tact længere, end det bør sig, og til at synge med dæmpet, ikke sfrigende, Stemme.

Et saadant Instrument har man kaldet Psalmodikon; og vi have det, i Overeensstemmelse med den seneste Lov angaaende Almne: Skolevæsenet paa Landet, at vente, at saadant Instrument og saadan Choralbog vil blive anordnet for hver Skole, hvorved det da vil komme til at staae i enhver Lærers Magt, at faae alle de Børn, som allerede kunne læse i Bog, og som have Stemme og Gehør, tilbørligen oplærte i ordentlig Kirkesang. Man har Choralbøger, ikke aleneste til hvad man kalder Første Stemme, eller Discant, men ogsaa til Anden Stemme, eller Secund, og til de dybere Stemmer; saa at naar en Lærer ret vil indlægge sig Fortjeneste af Kirkesangen, saa kan han lære dem af Børnene, som have de høieste og fineste Stemmer, det er Pigerne især, at synge Førstestemmen, og Secunden, men dem, som have de dybeste og groveste Stemmer, at synge tredje og fjerde Stemme, til samme Melodie. Dem, som ingen Stemme eller intet Gehør have, maa han aldeles ikke lade synge med; thi de forville de Andredre, og gjøre Sangen ildeklingende.

Andet Capitel.

Om de Kundskaber, som skulle læres
i Skolen.

Wistnok var der Mange og Meget, som det kunde være ønskeligt, at Almuen havde fra Skolerne af indhentet nogen Kundskab om, foruden det, hvor til Underviisningen nu, som oftest, indskrænker sig,

Man kunde f. Ex. ønske, at Børnene maatte i Skolerne faae en rettere Kundskab om deres Modersmaal, for ved foresaldende Leiligheder i Tale eller Skrift, at kunne udtrykke sig rettere, eller blot, for deslettere at kunne læse og forstaae hvad der i Skrift eller Prent kom dem for Dine. Man kunde ønske, at de kjendte Noget af Fædrenelandets Historie, de største og mærkværdigste Begivenheder i det mindste, og af Forsædrenes store og ædle Daad Alt, hvad der kunde indgyde Kjærlighed til Fædrenelandet, og besjele dem med uegennyttig Høielse for Dyd og Ære, med Mod og Kjødhed, med Trofskabs og Friheds Aand. Man kunde ønske, at de af Jordbeskrivelsen fik saa meget at lære, som hører til at have nogenlunde Begreb om Klodens Skikkelse, om dens Haves og Landes Forhold til hinanden, og fremfor Alt om Norges Udseende og Inddeling. Man kunde ønske, at de til Værn imod Overtroë fik nogen Forklaring over Naturens almindeligste Særsyn at høre. Man kunde ønske, at de lærte det Almindeligste af en rigtig Sundhedspleie, i det mindste hvad de havde at vogte sig for, for ikke at forspilde deres Livskraft, og derved svække den Styrke, de behøve til deres Legems Bedligholdelse. Man kunde ønske, at de kjendte Grundreglerne for et velindrettet Jordbrug, og for en rigtig Høiedyrkning.

Man kunde ønske alt dette, men man maa ikke vente det, og ikke fordre det. Deels lader saadan Underviisning sig ikke fordre af Lærere, der selv ikke have modtaget den fornødne Veiledning i alle hine Kundskaber; deels er Tiden saa knapt afmaalt for Lærerne i vore Omgangsskoler, at de ikke kan eller maae besatte sig med Andet, end det Nødvendigste. Hertil kommer end Dette, at den simple Almuesmand vilde forferdes, naar han fik at vide, at hans Børn havde saa mange Ting at lære i Skolen. Følger her

gen Lærer Kald og Lyft hos sig, til leilighedsviis at bibringe sine Lærlinger Noget af hine almeennyttige Kundskaber, og vil han gjøre sig selv dygtig til at kunne bibringe dem det, da kan han lære Meget af *Junkers Haandbog* over de almeennyttigste Kundskaber for Almueskoler, 3 Dele, hvis han kan faae denne Bog laant enten af Præsten eller af Almuesbibliotheket. Men, om han end ved saadan Bogs agtpaagivende Læsning maatte troe sig at have fattet hine Kundskaber, da vilde jeg dog raade ham, aldrig at sige til Børnene: Nu vil jeg lære Eder Historie; nu vil jeg lære Eder Geographie; nu vil jeg lære Eder Grammatik; eller nu vil jeg lære Eder at dyrke Jord; men blot leilighedsviis, under den øvrige Underviisning at meddele dem paa passende Steder Oplysninger og Forklaringer, ved Hjælp af de Kundskaber, han selv har indhentet.

De Kundskaber, til hvilke den egentlige Underviisning i vore Omgangsskoler maa indskrænkes, blive saaledes blot Bibelhistorie og Christendomskundskab.

I.

Bibelhistorie.

Eigesom denne Kundskab er i sig selv frugtbar og underholdende for Børn, saaledes er den og, ved et smagfuldt Udvalg af lærerige Fortællinger, i tilstrækkelig Fylde fremsat og foredraget i *Grøgaard's Læsebog*, altsaa i den samme Bog, som jeg forudsætter skal tjene Børnene til Gvelse i at læse reent og ret. Herved er der vundet saa meget, at Bibelhistorien ikke behøver at betragtes som en særskilt Gjen-

stand for Underviisningen, men at den kan bibringes Børnene i samme Tid, som de ellers maae anvende til Læseøvelser. Naar altsaa Børnet har gennemgaaet Læsebogen, saa har det ogsaa allerede faaet gjort Bekjendtskab med Bibelhistorien.

Da nu Grøgaard's Læsebog har den fortrinlige Indretning, at alle vanskeligere Ord og Begreber staae forklarede og opløste nedenunder Texten, saa er det gjort let for Læreren at bringe Børnene til at læse og lære de bibelske Historier med Forstand, og at gjøre Rede for dem, uden netop at binde sig til Ordene, naar han ved enkelte Spørgsmaale hele Stykket igjennem fordrer dette Regnskab af dem. F. Ex. Naar i Læsebogen den Historie om Eliesers Sendelse for at skaffe Isak en god Egttemage er gennemgaaet, og Læreren vil spørgsmaalsviis have den gjentaget af Børnene, saa falde disse Spørgsmaal af sig selv. Hvilket Puske opstod nu hos Abraham, da hans elskte Hustru Sara døde fra ham i hans Alderdom? Men hvorfor vilde han ikke opsøge en Brud for Isak i det Land, hvor han boede? Hvor vilde han da helst, at Isak skulde gifte sig? Hvad foranstaltede han til den Ende? Naatog Tjeneren (Elieser) sig dette Værende uden al Betænkning? Hvorledes gjendrev Abraham hans Invending? Hvad fik Tjeneren med sig paa Veien? o. s. v.

For at vise, hvor megen Anledning til undervisende Samtale en saadan enkelt bibelsk Character kan give, og hvorledes Læreren maa søge at behandle andre lærerige Exempler, følge her Hovedtrækkene af Eliesers Character, da et saadant Exempel paa en troe Tjener især kan anvendes med Nytte for Almuens Ungdom.

Historien viser os Elieser kun i eet Tilfælde, men hvor fortjener ikke Alt, hvad han i dette ene Tilfælde foretager sig og siger, at roses!

1) Hvor omhyggelig og nøiagtig er han ikke i at erkjendige sig om sin Herres Willie! Han er ikke alene opmærksom paa sin Herres første Befaling; men han tænker sig dette Vrende, som om det var hans eget, bereder sig paa alle mulige Tilfælde, og spørger om Raad, hvis det skulde falde saaledes eller anderledes ud. Abraham forpligter ham til at hente en Brud for sin Søn fra sit Fædreland; men det var muligt, at Ingen vilde følge ham paa det Uvisse. „Kanskøe den Dige, som jeg vælger, ikke vil følge med mig hid, siger han — Skal jeg da love at komme igjen, og tage din Søn med mig dithen?“ Saa nøie spørger ikke den egennyttige Tjener. Jo færre Befalinger, tænker han, jo bedre.

2) Hvilken Kjærlighed viser han ikke til sin Herre, hvis Vrende han nu ogsaa gjerne vil udføre paa den bedste mulige Maade! Han beder i denne Hensigt med et oprigtigt Hjerte, med Troe og Tillid til Gud.

3) Hvor glæder nu ikke denne redelige Tjener sig over, at hans Bøn ei har været unyttig! Hvor udbyrder han ikke i Tak til Gud, som om denne Lykke var vederfaret ham selv! Førend han gaaer et Skridt videre, takker han Gud for sit Gnskes Opfyldelse.

4) Denne hans glade og virksomme Deeltagelse gaaer endnu videre. Han vil ikke smage Maden, førend han har udrettet sit Vrende. Han fortæller Alt med den nøiagtigste Udførlighed, fortier ikke en eneste Omstændighed, der kan være hans Herre til Fordeel, og slutter endelig med bestemt at begjære Digen for Isak. Nu giver han, i Glæden over sit vellykkede Vrende, Foræringer til hele Huset, og saa vedqvæger han sig først med Mad og Drikke.

5) Tilsidst hører man af den Tjener, hvormed han trænger paa Afreisen, hvor hans Hjerte slaar, og hvor hæftig han ønsker at vende tilbage til Abrahams Huus med denne kostbare Skat.

Saadanne Anledninger til Samtaler med Børnene giver den bibelske Historie Læreren i Overflodighed, og han bør benytte sig af de Exempler, han der finder paa gode og følgeværdige Grundsætninger og Handlinger, paa Lydighed, Verbødighed og Taknemmelighed mod Gud, Kjærlighed til Menneskene, Lydighed og Verbødighed mod Forældre, Erdskab i sit Kald, o. s. v., for at indprente Børnene disse Dyder, og gjøre dem samme saa vigtige, at de altid kunne erindre sig dem, naar man i forekommende Tilfælde vil opmuntre dem til at udøve den samme Dyd. Ligesaa bør han samle de modsatte onde Exempler paa Misundelse, Gjerrighed, Utaknemmelighed, Hengjerrighed, Ulydighed mod Forældre, o. s. v., og anvende dem til Advarsel.

Til Veiledning for Læreren i dette Stykke følger herved, efter Plum's Anviisning, et Register over bibelske Characterer, onde og gode, som han kan eftersee i Bibelen, og anvende til Exempler for Børnene:

1) Opmærksomhed og Lærvillighed.

Ex. Jesus. Luc. 2, 46—52.

Beroenserne. Apostl. Gj. 17, 11.

Nicodemus. Joh. 3, 1—2.

Syraf. Cap. 51, 18. ff.

2) Kjærlighed, Lydighed og Taknemmelighed mod Forældre.

Ex. Jesus. Luc. 2, 51.

Joseph. 1 Mos. B. 45, 9—11. 46, 29.
47, 11—12.

Juda. 1 Mos. B. 44, 30—34.

Tobias. Cap. 5, 1. 11, 10. ff.

3) Slet Opsørsel mod Forældre.

Ex. Jacobs Søner. 1. Mos. B. 37, 11—35.

Abfalon. 2 Sam. 15.

4) Arbeidsfornød.

Ex. Jesus. Joh. 4, 31—34.

Peder og hans ledsagere. Luc. 5, 5.

Paulus. Ap. Gj. 18, 3. 20, 34. 1
Cor. 4, 12.

Anna. Job. 2, 19.

Tabitha. Ap. Gj. 9, 36. 39.

5) Taknæmmelighed og Lydighed mod Gud, og Til-
lid til ham.

Ex. Jacob. 1 Mos. B. 32, 10.

Noah. 1 Mos. B. 8, 20.

Abraham. 1 Mos. B. 12, 1—4. 8.
15, 6.

Job. Cap. 1, 21.

Jesus. Joh. 4, 34. Matth. 26, 39.

Philip. 2, 8.

6) Fredsommelighed og ædelmodig Opførsel mod For-
nærmere. Fordragelighed.

Ex. Abraham. 1 Mos. B. 13, 8. 9.

Joseph. 1 Mos. B. 50, 15—21.

David. 1 Sam. 24.

Jesus. Matth. 26, 47—50. Luc. 23, 34.
Joh. 4, 9.

Stephanus. Ap. Gj. 7, 60.

Hovedsmanden af Capernaum. Luc. 7, 5.

7) Ufordragelighed af Misundelse, Had, Hævngjær-
lighed, falsk Religionsiver, o. s. v.

Ex. Cain. 1 Mos. B. 4, 4—8.

Esau. 1 Mos. B. 27, 41.

Josephs Brødre. 1 Mos. B. 37.

Jøderne. Joh. 4, 9.

8) Uegennyttig Redelighed.

Ex. Tobias. Cap. 2, 16—18.

Samuel. 1 Sam. 12, 3.

9) Bedragerie, Uredelighed.

Ex. Afsan. Josv. 7, 21. 22.

- Rebekka og Jacob. 1 Mos. B. 27.
- 10) Medlidenshed, Barmhjertighed.
 Ex. Abraham. 1 Mos. B. 18, 23. 24.
 Samaritanen. Luc. 10, 33. 34.
 Jesus. Luc. 19, 41. 42.
- 11) Tjenstfærdighed, Velvillighed.
 Ex. Rebekka. 1 Mos. B. 24, 17—20.
 Abraham. 1 Mos. B. 18, 2—6.
- 12) Trost i sit Kald.
 Ex. Joseph. 1 Mos. B. 39.
 Elieser. 1 Mos. B. 24.

Naar Læreren ved saadanne Leiligheder vil have Noget efterseet i Bibelen, saa gjør han vel i, at han vænner Børnene til selv at staae op i den, hvorved de sættes istand til, under den paafølgende Religions-Underviisning, at kunne uden Vanskelighed finde og efterlæse de anførte Skriftsteder eller Sprog. For at kunne dette, maa Læreren gjøre dem efterhaanden bekendte med den Orden, hvori de bibelske Bøger følge efter hverandre, og det Sted i Bibelen, hvor denne eller hiin Bog staaer. Medens Børnene paa foranførte Maade gjøres bekendte med Bibelen, har Læreren den bekvemteste Leilighed til, ved korte og fattelige Forklaringer, at lære dem Betydningen af de fremmede og engang indførte bibelske Ord, som for Kortheds Skyld maae beholdes ved Underviisningen, s. Ex. det Gamle og Nye Testamente, Psalme, Profheter, apocryphiske Bøger, Evangelium, Evangelist, Apostel, o. s. v. Især maa han ved Brevene i det Nye Testamente sige dem, af hvem, og til hvem de ere skrevne, ligesom han ogsaa vilde kunne lede Børnene til i sin Tid at læse Bibelen med Nytte og Forstand, dersom han selv fik gjort sig fortrolig med Dr. Møllers saare hensigtsmæssige Skrift: „Veiledning til en andægtig og forstandig Læsning af det Nye Testamente“, hvortil nu allerede er kommen

en Billedning ell det Gamle Testamentes Læsning; og samme Forsfatters: „Kort Anviisning til en frugtbar Bibellæsning“.

II.

Christendomskundskab.

Grundlaget for enhver Religion, følgelig ogsaa for den christelige, er Begrebet om et høieste Væsen. Til dette Begreb ville Børnene allerede, fra Læsebogen af, være komne igjennem en rigtig Udvikling af Begreberne om Aarsag og Virkning. Til Tanken om Gud, og hans Fuldkommenheder, ere Børnene end videre gjennem den bibelske Historie forberedede, og de ville, haaber jeg, om Læreren ellers har gjort den foregaaende Underviisning saa frugtbar for dem, som det lader sig gjøre, allerede derved være blevene saa fortrolige med Oversigten af den hele Christendoms lære, og saa bekjendte med sand Christendomsaand, at de nu let og med Nytte kunne gaae over til at modtage egentlig Underviisning i Religionen efter de anordnede Lærebøger. Medrette har derfor *Ersgaard* kaldet sin Læsebog „en Forberedelse til Religionsunderviisningen“, og til den Ende udstyret den saa rigelig, at det blev næsten for Læreren's Skyld at ansee, om Børnene ikke, ved Hjælp af denne Bog, vare blevene gjorde dygtige til, med ægte Gudsfrygtighedsaand og med opklarede Begreber, at træde ind i Religionens Helligdomme.

I disse Helligdomme træder Børnet sædvanligen ind igjennem en Række af ærverdige Oltidsminder, jeg mener, de ti Herrens Bud, med hvilke Luther be-

gynder sin Catechismus. Læreren bestræbe sig for at bære Barnets Sind til med hellig Urefrygt at modtage disse Bud, som rørende Deviser paa, hvor tidligen Gud allerede har med Faderkjærlighed villet bringe Menneskene paa Sandheds Vej til Salighed. Men han sigte Barnet derhos tillige, at ikke al Herrens Lov indeholdes, og at ikke al hans Villie udtrykkes i disse ti Bud, at den maa søges overalt i den hele hellige Skrift, og fornemmeligen i det Nye Testamente, der forklarer os Guds seneste Befalinger og Naad ved sin Søn, Jesum Christum.

Naar Børnene skal lære disse Bud, og efter dem de følgende Dele af Catechismen, saa bør Læreren allerførst sørge for, at hvert Ord, de læse, vorder gjort dem forstaaeligt. Ordforklaring maa altid gaae foran Sagsforklaring. Der findes mange Ord i Catechismen, som trænge til saadan Forklaring, s. Ex. skuffe, flye os, beføre, hjemsøge, forkrænke, forstrække, synderlig Ting, onde Naad, Jdrætter, overgive, Sum, dødes, Kalk, Tugt, o. s. v., ikke at tale om de bibelske billedlige Udtryk: Kjøds Villie, retfærdiggjøres, nye Menneffe, o. s. v. Enkelte af saadanne Ord kan Læreren finde Forklaring over i Grøngaards Læsebog, og Meningen af de øvrige kan han enten af Pontoppidans Forklaring ledes til at udfinde, eller og kan han derom raadsørge sin Præst. Selv maa han ikke give sig af med, efter sit eget Sind, at ville forklare hverken Ord eller Begreber, førend han er vis paa, at den Forklaring, han saaledes vil give, er den rigtige. Han kan ellers baade forvilde og skade.

Naar Ordene ere forklarede, saa maa dernæst Begreberne forklares, saa at Meningen ligger tydelig for Barnets Forstand. Og denne Naade maa følges, saavel igjennem hele Catechismen, som og siden gjennem hele Pontoppidans Forklaring eller Saxtorfs Ud:

tog af samme, ved hvilken da ogsaa Skriftstederne maae gennemgaaes saa noie, at Børnene kunne fatte, hvor Beviserne i samme ligge for den Lærdom, som omtales. Men saa ofte da ogsaa et Bud eller en Lærdom er saaledes gennemgaaet, eller saa ofte et Barn gjør Rede for et Stykke, det har lært udenad, enten i Catechismen eller i Forklaringen, maa Læreren ikke forsømme, at hente Kraften af samme, og nedlægge i Barnets Sjæl, eller med andre Ord, gjøre Barnet opmærksomt paa, hvor vigtig en saadan Lærdom er for et Menneskes Lyksalighed i Tid og Evighed, eller hvor forpligtende et saadant Bud er for hver Den, som vil søge Naade hos Gud. Uden saadan Anvendelse bliver Religions-Underviisningen usfrugtbar for Barnets Forstand og Hjerte; og det sande gudfrygtige Sind kan uden den hverken opvækkes eller underholdes.

Men til denne Anvendelse, som og til hiin Begrebernes Opløsning og Forklaring hører en Kunst, som ingen Lærer burde være ubekjendt og uvant med, det er den Kunst, at undervise ved Samtaler, eller ved lette fremskridende Spørgsmaal og klog Anvendelse af Svarene at lede Andre paa det, man vil lære dem, og saaledes, at de for det meste finde det selv. Dette kaldes den *catechetiske* Læremaade.

I hvorvel denne Læremaade fordrer meget naturligt Anlæg, og vistnok ikke lader sig indprente ved blotte Regler, saa vil det dog, haaber jeg, glæde enhver retsindig Lærer at have faaet nogen Veiledning dertil, og denne vil jeg nu stræbe at give fattelig og kort, i det jeg indskrænker mig til at vise, hvad der er for Læreren at iagttage, deels ved de Spørgsmaale han giver, deels ved de Svar han faaer.

A) Ved Spørgsmaalene ere Hovedreglerne disse: De maae være:

1) Enkelte, saa at der ikke paa eengang

spørges om flere forskjellige Ting. S. Ex. Hvad forstås ved Arbeidsomhed og Sparomhed? Hvo har skabt Verden, og i hvilken Hensigt? — At spørge saaledes er urigtigt. Man skal spørge: Hvad forstås ved Arbeidsomhed? Hvad forstås ved Sparomhed? Hvo har skabt Verden? I hvilken Hensigt har Gud skabt Verden? — Et Spørgsmaal maa altid være besvaret, førend Læreren kommer med et andet.

2) Bestemte, saa at det egentlig kun er muligt at give et eneste rigtigt Svar derpaa. De maae altsaa intet indeholde, der er altfor almindeligt, og intet, der er tvetydigt. Spørgsmaal, som de, man saa tidt hører: Hvad maae vi Alle gjøre, for at blive lykkelige? Eller: Hvor mange Slags er herved at mærke? og deslige, burde derfor aldrig bruges.

3) Tydelige, sølgelig affattede i de allerforstaaeligste Udtryk, uden Pynt, uden Billeder. Et Spørgsmaal, som dette: Hvor finder den Ulykkelige en sikker Havn, efterat have udholdt Stormene paa Livets Hav? er ikke fatteligt for Børn.

4) Korte, det er, de maae ikke bestaae af flere Ord, eller indeholde flere Bestemmelser, end dem, som ere nødvendige. Alle ufor nødne Indskudsfætninger, Omskrivninger, Biord o. s. v. maae undgaaes. Et urigtigt Spørgsmaal er s. Ex. dette: Hvad maae vi opmuntres til, naar vi overveie alle de Velgjerninger, som Gud, vor og Alles Skaber, Herre og Fader, beviser os? Her er en ufor nødten Indskudsfætning. Dog maae Spørgsmaalene ikke være saa korte, at de blive dunkle og ubestemte.

5) Sammenhængende og vel ordnede. Det ene maae være forberedet ved det andet, og staae i en naturlig Forbindelse dermed. Over

gangen maae være let og utvungen. De maae føre ad den korteste Wei til Maalet.

6) Ikke altfor lette, saa at Svaret ligger i Spørgsmaalet, eller saa at det af Tone og Mine kan sluttet, hvilket Svar man vil have. Især maa man være forsigtig ved Brugen af de Spørgsmaal, hvortil der ei kan svares andet end Ja eller Nei; thi ved disse vannes Børnene til at svare uden Eftertanke. Denne Forsigtighed er saa meget mere nødvendig, som begyndende Catecheter gjerne fristes til at bruge dem. Dog vilde det være unaturligt, om man altid ængsteligen vilde søge at undgaae dem. Der gives endog Tilfælde, da de ere meget brugbare, f. Ex. ved Begyndelsen af en Catechisation, naar man vil bringe det allerede Bekjendte i Erindring, for detsfra at gaae videre; naar der gjøres Overgang fra en Materie til en anden; og endelig, naar der ellers vilde fordres for lang Eftertanke til Svaret. Men da bør ogsaa Barnet spørges om, hvorfor det siger Ja, eller hvorfor det svarer Nei. Smaa frygtfomme Børn kan man ogsaa i Forstningen tilspørge paa denne Maade, for at indgyde dem Mod.

7) Ikke uegentlige, det er saadanne, som begynde Sætningen, og lade eet eller flere Ord være tilbage, som Lærlingen skal føie til. F. Ex. Naar vi ere dydige Mennesker, saa kunne vi jo vente os Guds —? Her mangler kun Ordet *B e l b e h a g*, eller et andet lignende. Fra saadanne Spørgsmaale bør man aldeles afholde sig.

B. Svarene falde forskjellig, og fordre derfor en forskjellig Behandling.

1) I det Tilfælde, at man intet Svar faaer, og Grunden dertil ikke aabenbar er Uagtsomhed, maa man forandre Spørgsmaalet, eller spørge Lærlingen, hvad han ikke har forstaaet deraf.

2) Faaer man Svar, og det er rigtigt, saa fortjener det at billiges, eller man kan i det Mindste uden Ophold gaae videre. Men denne Rigtighed maa for Alting ikke, som saa ofte skeer, sættes deri, at Lærlingen netop giver det Svar, som man selv har tænkt sig, eller svarer just med de Ord, som man har optegnet, eller har for sig i Bogen. Hans Svar er ofte langt naturligere og barnligere; og kun den usøvede Catechet vil da forkaste det, og sætte sit eget lærde Svar i Stedet. Sæt, at Spørgsmaalet var: Naar er man dydig? og Svaret blev: Naar man altid gjør, hvad der er Ret — saa vilde Læreren maaskee udraabe: Uriktigt! og vedblive: Man er dydig, naar man bliver Morallovens For skrifter ubrødelig troe. Men hvorledes kunne Vorn udtrykke sig saaledes?

3) Behøver Svaret at rettes, saa ere Tilfældene igen forskjellige. a) Det kan være ganske urigtigt. Feilen kan ligge i Uvidenhed, Udspredelse, Mangel paa Evne; men den kan ogsaa være hos den Spørgende selv, enten at han ikke har udtrykt sig tydeligt nok, eller at han har fordret for meget. Naar Læreren kun spørger bedre, saa faaer han og bedre Svar. b) Ofte er Svaret halv rigtigt og halv urigtigt. I dette Tilfælde maa man tage Svaret for, billige det for en Deel, give Lærlingen ved nye Spørgsmaal Leilighed til, selv at stille det Sande fra det Falske, opsoge Grundene, vælge mere passende Udtryk, og ikke stray nedslaae hans Mod ved at laste hans Svar. Hvor flere Vorn ere samlede, kan man lade dem kappes om at rette saadanne Svar. c) Ofte mærker man det paa den Svarende, at han staaer i Taaget, endskjøndt han giver et taaleligt Svar. Han har i Grunden ikke hørt Spørgsmaalet. Man maa da spørge: „Hvor om var det, jeg spurgte?“ „Du siger Ja — nei —

hvad siger du Ja til?" Ogsaa vønne man især Begynderne til at gjentage Spørgsmaalet i deres Svar. Dette er en ypperlig Hufommelses-Øvelse, og, hvad endnu er vigtigere, Sprog-Øvelse. De lære derved langt tidligere at udtrykke sig vel og bestemt. F. Ex. Naar der spurgtes: Er det behageligere at omgaaes med høffige, end med uhøffige Menneffer? saa burde Barnet ikke blot svare: „med høffige“, men hellere: „Det er behageligere at omgaaes med høffige, end med uhøffige Menneffer“. Naar der spurgtes: „Bestaaer den sande Lyksalighed i Rigdom, eller i Hjertets Tilfredshed?“ saa burde Svaret være: „Den sande Lyksalighed bestaaer ikke i Rigdom, men i Hjertets Tilfredshed“. Her er Bidtøftighed paa sit rette Sted.

Hvorledes det Væsentligste af de foransførte Regler kan anvendes, vil Læreren kunne finde af følgende Catechisation over Guds Alvtidsdom*).

L. Du veed jo, hvad der forstaaes ved Ordet: Hensigt? B. Det, som man vil udrette. L. Og ved Ordet: Midlet? B. Det, som man bruger, for at udrette, eller opnaae Hensigten. L. Hvad er f. Ex. din Hensigt, naar du nyder Spise og Drikke? B. At opholde Livet. L. Og hvilket er Midlet dertil? B. At nyde Spise og Drikke. L. Eller hvad er din Hensigt, naar du gaaer i Skole? B. Min Hensigt er at lære Noget. L. Og Midlet, som du benytter? B. Det, at jeg gaaer i Skole. L. Men have vel alle Menneffer gode Hensigter med Det, som de foretage sig? B. Nei. L. Hvordan en Hensigt har Den, som vil bedrage sin Næste? B. Han har en slet Hensigt. L. Men, om han nu forstod at vælge de Midler,

*) E. Bentzons Catechetiske Regler, S. 97.

hvorved han kunde opnaae sin flette Hensigt, kunde vi da sige, at han handlede taabeligt? B. Nei, vi maatte sige, han handlede klogt. L. Handlede han da ikke, som en viis Mand? B. Nei. L. Og hvorfor ikke? B. Fordi han havde en slet Hensigt. L. Hvad er altsaa det Første, som hører til Wiisdam? B. At man har gode Hensigter. L. Men, saa behøver man vel ikke at være saa nøie regnende med de Midler, som man vælger, for at opnaae dem? B. Jo, man skal vælge tjenlige Midler. L. Mon det er nok, at Midlerne ere tjenlige? B. (Svarer ikke). L. Dersom Bedrageren paa listig Maade skilte sin rige Næste ved Noget af hans Eiendom, i den Hensigt at give det til en fattig, saa havde han jo en god Hensigt og brugte tjenlige Midler til at opnaae den; men var det vise ligt handlet af ham? B. (Svarer endnu ikke). L. Hvorledes dømmes du om Midlet, som han tillod sig at bruge? B. Det Middel var urillabeligt. L. Altsaa — hvilke Midler bruger den vise, til at opnaae sine gode Hensigter? B. Han bruger tilladelige Midler. L. Nu kan du vel sige mig fuldstændigen, hvem der kaldes en viis Mand? B. Den, som har gode Hensigter, og bruger tjenlige og tilladelige Midler til at opnaae dem.

L. Heraf følger da, at Den maa være den Viseste, som har de bedste Hensigter, og vælger de bedste Midler til deres Opnaaelse. Men er der vel noget Menneske, som altid kan vide, hvad der er det Bedste? B. Nei, det veed Ingen, uden Gud. L. Og eftersom han veed det, hvad kunne vi da ogsaa være forvissede om? B. At han vælger det Bedste. L. Hvorledes kunne vi derfor kalde ham? B. Alviis. L. Du kan maaskee selv nævne mig Noget, som overbeviser os om, at Gud er alviis? B. (tier). L. Du seer f. Ex. saa ofte Marker og

Enge grønnes. Hvortil nytter vel Det, som grøet
 paa dem? B. Til Føde for Creaturene. L. Hvil-
 ken er altsaa Hensigten dermed? B. Den, at de
 skulle faae Livets Ophold. L. Og hvilket er Mid-
 let, hvorved Gud opnaaer denne Hensigt? B. Det,
 at han lader Græsset groe. L. Hvad maae vi nu
 domme om denne Guds Hensigt? B. At den er
 god. L. Og om Midlet? B. At det er godt.
 L. Kunne vi tænke os nogen af Delene bedre? B.
 Nei. L. Hvad kunne vi altsaa sige, at Gud i denne
 Henseende har valgt? B. Han har valgt det bed-
 ste Middel til at opnaae den bedste Hensigt. L.
 Eller, lad os tænke paa os selv. Dersom der In-
 gen var, som har Omsorg for os, naar vi ere kom-
 ne til Verden, hvorledes mon det da vilde gaae os?
 B. Vi maatte dse. L. Hvem har Gud derfor be-
 troet det til, at sørge for vort Liv i den Alder, da
 vi ere saa høilig trængende til Hjælp? B. Til
 vore Forældre. L. Og hvad er det, der styrker dem
 under de Besværligheder, som Omsorgen for os med-
 fører? B. Deres Kjærlighed til os. L. Hvilken
 Hensigt har Gud ogsaa med denne Indretning? B.
 Den bedste Hensigt. L. Og kunde han vælge et be-
 dre Middel, end at betro os til kjærlige Forældre?
 B. Nei, han bruger ogsaa det bedste Middel. L.
 Naar vi saaledes med Estertanke betragte Verden, og
 hvad der foregaaer omkring os og med os selv, hvad
 ville vi da finde, at det vidner om? B. At Gud
 er alvits. L. Men kjende vi ogsaa nok alle Guds
 Indretninger? B. Nei. L. Men, siden vi, saa
 vidt som vor Kundskab om dem rækker, finde overalt
 de mest velgjørende Hensigter og de bedste Midler til
 at opnaae dem, hvad slutte vi da medrette, at det
 ogsaa maa gjælde om det, som vi ikke kjende? B.
 At det maa være viseligt indrettet. L. Jeg vil sige
 dig et Sprog af Bibelen, hvori dette staaer udtrykt

kelig. David siger i Ps. 104, 24: Herre, hvor mange ere dine Gjærninger! Du gjorde dem alle viseligen. Navn mig nu de Ord i Sproget, hvori der tales om Guds Wiisdom! B. Du gjorde dem alle viseligen.

L. Hvad Nytte kunne vi nu have af at vide, at Gud er alviis? B. (svarer ikke). L. Naar et Barn kjender sin Fader, som en viis Mand, hvorledes troer Det da, at han forstaaer at styre Alt for Det? B. Saaledes, at det bliver til Barnets Gavn. L. Hvad kunne vi meget mere vente af vor alvise himmelske Fader? B. At han veed at styre alting til det Bedste for os. L. Kunne vi da end skundom ikke begribe, hvorfor han lader Eet eller Andet møde os, hvad kunne vi dog trøste os ved? B. At det er til vort Gavn. L. Om du blev syg, eller mistede dine Forældre, eller der mødte dig andre Ubehageligheder, hvorved vilde du da trøste dig? B. Ved den alvise Gud. L. Ja, hold fast ved ham, i hvordan det end gaaer dig, saa skal du aldrig savne Trøst.

L. Men, som det er trøsteligt, saaledes er det ogsaa lærerigt for os at kjende Gud, som den Alvise. Kan du sige mig, hvad vi kunne lære deraf? B. (tier). L. Jesus siger, at vi skulle være fuldkomne, ligesom Gud er det. Hvad mon han her fordrer af os? B. At vi skulle stræbe at ligne Gud. L. Hvilken Egenfskab er det, vi have tallet om? B. Guds Wiisdom. L. Hvori bør vi da ogsaa stræbe at ligne ham? B. I Wiisdom. L. Og hvad vil det sige? B. At vi altid have gode Hensigter, og vælge tjenslige og tilladelige Midler til at opnaae dem. L. Naar du altsaa faaer Lyst til Noget, hvad bør du da spørge dig selv om? B. Jeg bør spørge mig selv, om min Hensigt er god. L. Men, hvis du ikke kunde naae den paa en tilladelig Maade, hvad burde du da?

B. Lade den fare. L. Naar du saaledes altid vil kun det Gode, og altid tragter derefter ved de bedste Midler, hvem efterligner du saa? B. Den alvise Gud. L. Ja, Han give, at I alle, kjære Børn, maae tiltage, som i Alder, saa og i Viisdom!—

Det falder af sig selv, at Læreren, under saadan Catechisation ikke maa nødvendigden holde sig til eet Børn alene, men at han kan og bør henvende sig nu til et, nu til et andet Børn, for at øve dem Alle, hvorved og Alle holdes i tilbørlig Opmærksomhed; kun at han ikke spørger flere end Eet ad Gangen, og ikke tillader flere end Eet ad Gangen at svare.

For i Dyrigt at vise, hvorledes Læreren kan og bør søge at faae ethvert Stykke i Catechismen tydeligt gennemgaaet og forklaret for Børnene, inden han giver dem det at lære udenad, vil jeg endnu tilføie, som Exempel, nogle lette Spørgsmaale, hørende til Forklaringen af den fjerde Bøn.

Naar et Børn vil have Noget af sine Forældre, hvad gjør Det da? Kan dine Forældre vel give dig alt hvad du beder om? Men kjender du ingen anden Fader, som du ogsaa kunde bede om det, du troer at behøve? Vil Gud vel give dig, hvad du behøver? Dersom han finder det for godt, kan han da ogsaa give dig alt hvad du behøver? Hvad kan altsaa Gud, som dine Forældre ikke altid kunne?

Er du glad ved at nyde Livet? Hvem kan opholde dig dit Liv? Hvad maa du altsaa bede Gud om? Hvad hører fornemmelig til Livets Ophold? Beder du ogsaa i dit Fadervor om Mad og Drikke? Den Bøn: Giv os idag vort daglige Brød, kalde vi den fjerde Bøn. Hvad beder du altsaa om i den fjerde Bøn? Og til hvem beder du? Hvad forstaaes nu allerførst ved dagligt Brød? Behøver du det til dit Livs Ophold? Om du en heel Dag gjens.

nem fik hverken Mad eller Drikke, hvad vilde du da sikkert fornemme? Vil du gjerne hungre eller tørste? Om denne Hunger eller Tørst nu slet ikke blev stillet, hvorledes vilde det da gaae dig? Hvad maa du altsaa have for ikke at døe af Hunger og Tørst? Om du nu havde Mad og Drikke, men ingen Klæder paa Kroppen og ingen Skoe paa Benene, hvad vilde du da, især Vinterstid, fornemme? Vil du gjerne fryse? Om Frosten nu var ret stærk, og hvert Dieblik angreb dit Legeme mere og mere, hvorledes vilde det omsider gaae dig? Hvad behøver du altsaa, for ikke at omkomme af Frost og Kulde? Naar du altsaa havde Mad og Drikke og Klæder, men maatte ligge under aaben Himmel, var der da under alle Omstændigheder sørget for dit Livs Ophold? Hvorfor ere altsaa Huse nødvendige? Du sagde, at Mad var fornøden til Livets Ophold; kan du da nævne mig Noget, som tjener til Mad? Hvor vorer Kornet henne? Hvad maae altsaa nogle Menneſker have, for at skaffe Kornet tilveie? Saaer man af Ugeren ogsaa Melk og Kjød? Men naar man selv intet Fæe og ingen Uger har, hvorledes saaer man da Melk og Kjød og Korn? Hvad behøves altsaa, for at skaffe sig de Fødevarer, som man ikke selv har? Finder man da sædvanligen Penge paa Marken? Hvorledes forhverves Penge i Almindelighed? Er Arbeide et Onde? Hvad anden Nytte har man af Arbeide, end den, at man derved erhverver Penge? Er Sundhed og Helbred da ogsaa fornøden til Livets Ophold? Siig mig nu, hvorfor man altsaa bør arbejde? Naar man ikke vil arbejde, tør man da vente, at Gud skal forunde os Livets Ophold? Kjender du et Sprog af den hellige Skrift, som stadfæster denne Sandhed! (2 Thessal. 3, 10). Men, om du nu havde Mad og Drikke og Huusvare og Klæder og Penge og Helbred, men du havde saa

tyk og ond Lust om dig, at du neppe kunde drage Nænde, mon du ogsaa da kunde opholde Livet? Hvad behøves altsaa end mere til Livets Ophold?

Til Livets Ophold behøvede du nu vel ikke mere; men til et lykkeligt Liv udfordres ofte Mere. Kunde man f. Ex. i Huusstanden leve lykkelig, om man havde en ond Egtfælle? Eller om man havde ulydige Børn? Eller om man havde vrangvillige Tjenestefolk? Hvad udfordres altsaa, foruden Livets Ophold, til det huuslige Livs Lykfelighed? Gaaledes udfordres ogsaa Meget til det borgerlige Livs Lykfelighed. Var man f. Ex. i det borgerlige Samfund lykkelig, om man havde en ond og haard Fyrste? Eller en uretfærdig og uforstandig Dyrighed? Eller om man var ængstet og plaget af Krig og Urolighed? Hvad maa altsaa enhver Borger ønske, for at kunne leve lykkelig og tryk og rolig? Naar man nu havde alt dette, men man levede paa et Sted, hvor ingen Gudsfrøgt fandtes, hvor Laster og Usædelighed gif isvang, hvor den ene Nabo lavedes med den anden, hvor man ingen Benner kunde finde, og hvor man stedse hørte sig ilde omtalt og berygtet, vilde man da føle sig glad paa saadant Sted? Hvad ønsker altsaa Enhver at finde paa det Sted, hvor han opholder sig?

Ja, disse Ting, mine kjære Børn, ere ligesaa oornødne til vort Livs Lykfelighed, som Mad og Drikke, o. s. v., er til vort Livs Ophold. De høre derfor visse med til de legemlige Gaver, som vi bør bede Gud om. Men gives der nu ikke Mennesker, som nyde alt dette Gode, og dog aldrig bede Gud derom? Mon Gud altsaa ikke kunde give os alt dette, om vi end aldrig bade derom? Men, hvad bringes vi i Erindring om, i det vi bede Gud om disse Ting? Er det godt for os, at vi erindre os om, at alle disse Ting komme fra Gud? Bringes vi

derved til at elske Gud mere? Og hvilken Følelse opvækkes da hos os mod denne vor Velgjæver? Seer en Fader gjerne, at Børn vise sig taknemmelige mod ham? Hvad seer altsaa Gud gjerne af os? Hvorledes kunne vi vise os ret taknemmelige imod Gud?
o. s. v.

Ved at sammenholde disse Spørgsmaal med de forhængivne Regler, indseer en Lærer lettelig, at de ere fremsatte kun til Brug for de første Begyndere, og at de kunde være mange flere, og modtage mange Forandringer, som maae overlades til Lærerens Skjønsomhed. De skulle imidlertid tjene til at vise, hvorledes Stykkerne i Catechismen bør gjenngaaes og forklares, og paa hvad Maade Underviisningen kan gjøres frugtbar for Børnenes Forstand og Hjerte. Naar et Stykke saaledes er gjenngaaet, saa bør det læres udenad, Ord til andet, for at Børnene kunne have Noget at binde Tankerne ved. Dette gjælder saavel om Pontoppidans Forklaring, som om Luthers Catechismus. Bibelfhistorien derimod bør ikke fordres udenadlært Ord til andet; det er allerede nok, naar Børnene kunne angive det væsentligste Indhold af hver Fortælling, og forklare det med deres egne Ord.

Saa meget, har jeg troet, var nødvendigt at sige om Underviisningen i Religionen. Den Lærer, som ikke har været saa lykkelig at blive dannet til dette Arbeide ved en duelig Præst's Anviisning, vil i det Mindste, om han bruger egen Eftertanke, kunne hjælpe sig med det, som nu er sagt. Søger han en fuldkomnere Veiledning, da vil han finde den, naar han læser „Nist's Anviisning for Skolemestere i de lavere Skoler til deres Embeds rette Førelse“, og „Plums Haandbog for Lærere og Opsynsmænd ved Borger- og Almueskolerne“, af hvilke tvende Bøger, som af flere, jeg her har uddraget, hvad der var nødvendigt for ham at vide.

Tredie Capitel.

Om Inddeling af Læretimerne, og
om Bøxelunderviisning.

Den Skik, eller rettere sagt den Uskik i Skolerne, at alle Børn, med hver sin, ofte forskjellige, Bog sidde og læse høit, eller strige hinanden over, saa at Sands og Samling forgaar, og at Læreren kan ikke komme til Orde, maa en fornuftig Lærer, der vil have noget udrettet til Gavn, strax søge at faae affkaffet, og en bedre Indretning i dens Sted tilveiebragt.

For det første maae Børnene i en Skole have eens Abc-Bøger, eens Læsebøger og eens Lærebøger, uden hvilket det for Læreren vorder umuligt, til Besparelse af Tid, at kunne virke paa dem Alle, eller paa Flere af dem, paa een Gang. For det andet maa Læreren søge at faae dem afdeelte, efter den forskjellige Grad af Færdighed, som de have opnaaet, i forskjellige Classer eller Afdelinger, som han kan særskilt undervise, en Afdeling ad Gangen, og imidlertid sørge for, at de andre ikke sidde ledige, men vordre nyttigen sysselsatte.

Jeg antager, at der af Præsten eller Skolecommissionen i hvert Sogn er lagt en ordentlig Plan for Skolens Omgang i de Maanedere den holdes; at det hele Skoledistrict er inddeelt i visse Noder, hvorved er tagtaget, at intet Barn faaer længere Wei til Skolen, end at det jo daglig kan komme; at alle Børn i een Node samles paa den Gaard i Noden, hvor Skolen ifølge Planen skal holdes, og at saaledes alle Nodens Børn, om end Skolen flyttes ordentlig hver Uge fra Gaard til Gaard, dog

holbes samlede til Underviisning i længere Tid. Alt dette maa jeg antage og forudsætte; thi uden saadan Orden er det hele Underviisningsvæsen næsten til ingen Nytte. Paa saadan Maade kan en Lærer vel sommetider faae et Snees Børn eller flere at sørge for. Skulde han nu blot tage eet ad Gangen for, saa gif jo Tiden spildt for alle de øvrige; thi, at sidde med en Bog i Haanden, og skrive høit udaf den, ofte uden at forbinde en eneste Tanke dermed, hjælper til intet, naar ikke Læreren Opsyn er derhos. Læreren maa altsaa gjøre sig bekendt med, eller han veed det af sin Journal, hvad ethvert Børn kan, og saa tage dem, hvis Kundskaber eller Færdigheder passe sammen, for sig paa een Gang. Men, hvad gjør han saa med de andre Afdelinger? Naar han f. Ex. anstiller Læse-Øvelser med dem, som allerede ere Stavelseserne forbi, eller naar han læser Bibelhistorie og Religion med de ældre Børn, hvormed sysselsætter han da dem, der ikke kunne tage Deel heri, dem, der endnu trænge til at lære Bogstaver og Tal, eller at øves i Stavning? Det er i Sandhed en meget vanskelig Opgave, især i Omgangsskoler. Jeg veed neppe at løse den uden paa een Maade.

Man har i vore Dage meget at bestille med en Læremaade, som kaldes den indbyrdes Underviisning eller *B e x e l : U n d e r v i i s n i n g e n*, og som bestaaer fornemmeligen deri, at de færdigere og mere øvede Børn undervise de mindre færdige og mindre øvede, hvorved en Lærer altsaa, naar han forstaaer at vælge de rette Børn til saaledes at være sine Medhjælpere, og holder rigtigt Øie med Indretningen, kan paa een Gang faae en stor Mængde Børn samlede underviist. Denne Læremaade fortjener megen Opmærksomhed. Den er allerede over næsten hele Jorden i Gang. Den stifter uberegnelig megen Gavn. Hvorvidt denne Læremaade kan i sin hele

Udstrækning eller under Indstrækninger anvendes i
 vore Omgangsskoler, derom tør jeg endnu ikke afgive
 nogen Mening. Men dette veed jeg vist, at de Grund-
 sætninger, paa hvilke den er bygget, kunne tjene og-
 saa for vore Omgangsskoler. Jeg maa nødvendig-
 antage, at nogle Børn ere flinkere, have bedre Mem-
 me og flere Kundskaber end andre. Om nu Læreren,
 forudsat at han er saa dygtig, som han bør være,
 tog disse flinkere Børn i en Kode, det være sig Pis-
 ger eller Dreng, for sig, tilkjendegav dem sin Hens-
 igt, den at ville bruge dem, som sine Medhjælpere,
 om de vilde gjøre sig bekvemme dertil, bød dem være
 opmærksomme paa hans Læremaade, øvede dem i,
 under hans egen Opsigt, at lære de mindre Børn
 Bogstaver, eller at stave med dem, eller at have Til-
 syn med Nøgles Skrift, eller endog at regne med
 Nogle: mon det ikke skulde lykkes, at faae paa denne
 Maade Mange i en Skole underviist i de Hærdighe-
 der, som nødvendigvis bør læres, jeg mener Læsning,
 Skrivning, og Regning? Naar saaledes en flink
 Dreng eller en flink Pige fik 4 til 6 mindre Børn
 at undervise, og underviiste disse for sig selv, imedens
 Læreren enten øvede nogle Vidre i Reen: og Ret-
 læsning, eller igjennemgik med dem et Stykke i Cas-
 techismen eller Forklaringen, saa bleve alle Børn sys-
 selsatte, og ingen Tid spildt. Disse Medhjælpere
 kunde tage hver sin Krog i Stuen i Besiddelse, og
 lade de smaae Begyndere staae omkring sig. De kun-
 de hæfte Abc: Bogen fast til Væggen, pege med en
 Pind paa hvert Bogstav i den, ligesom de havde seet
 Læreren gjøre det paa Skoletavlen, forklare Bogstas-
 vets Form og Benævnelse og Udtale for dem, eller,
 naar de smaae Børn vare komne videre, øve dem i
 at stave og lægge sammen. De kunde paa samme
 Maade, i smaae enkelte Afdelinger, lære dem at kjen-
 de Tallene og Skrifteegnene, ja omstøder at regne og

ffrive, alt forudsat, at de selv vare tilstrækkelig øvede deri. De kunde siden træde tilbage til Læreren's Underviisning, og lade iglen andre øvede Børn gaae i deres Sted for at undervise paa samme Maade de Yngre.

Jeg forestiller mig ikke aleneste Muligheden af denne Læremaades Anvendelse, men jeg forestiller mig tillige de mange gode Virkninger deraf.

1) Paa denne Maade blev det muligt for en Lærer at faae den hele Skoletid anvendt til Nytte, saa at kjendelig Fremgang maatte kunne spores i hans Skole, og Forældrene glædes ved at fornemme denne.

2) De Børn, som valgtes til at være Læreren's Medhjælpere, ville finde sig hædrede ved denne Tillid, og af Grefskjærhed bestræbe sig for at gjøre Alt paa det Bedste, hvorved de selv vandt i den Færdighed, som de nu skulde meddele Andre.

3) Disse samme Børn kunde, naar de vare faaede ledes indøvede, vorde en Støtte for Underviisningen i samme Nøde i al den Tid, Læreren maatte være borte fra den, for at give Underviisning i andre Nøder. Det kunde paalægges dem at have nogle yngre mindre øvede Børn fra Tid til anden hos sig, som i en Skole, og enten derved fremme deres Færdighed, eller i det Mindste holde dem vedlige, og forebygge, at disse Børn ikke i den Mellemtid, da ingen egentlig Skole holdtes, glemte hvad de havde lært. Det vilde være tjenligt endog, om Skolecommissiønerne ved smaae Præmier belønnede de Medhjælpere i hver Nøde, som udmærkede sig ved Flid i saaledes at undervise Andre, medens Læreren var borte.

4) Underviisningen fik i det Hele mere Liv, og der vandtes derved maaskee det ubetalelige Gode, at selve Mødrene, efterat have seet, hvorledes man bar sig ad, fandt Behag i at fortsætte Underviisningen

igjennem alle Grader med deres Børn paa samme Maade; og, var dette først vundet — hvo beregner da de uvurderlige Fordele deraf! —

Jeg har angivet, i hvilke Stykker hine smaae Medhjælpere skulde gaae Læreren tilhaande med de Andres Underviisning. Det maatte ikke strække sig videre, end til at øve de Yngre i Læsning, Skrivning og Regning. Forstandsøvelser, Catechisationer, og Underviisning i Christendom, ere for vigtige Dele af Lærerens Bestilling, til at de kunne anbetroes Børn. Her maae Medhjælperne selv sidde i Læringsernes Række, forsaavidt ikke En og Anden af dem skal imidlertid undervise de Yngre i førstbenævnte Færdigheder, eller saa ofte Læreren skulde finde det for godt, at lade alle Skolens Børn, de Yngre med de Ældre, sidde omkring sig, naar han gjennemgik en bibelsk Historie eller et Stykke af Lærebøgerne, for at øve Alles Opmærksomhed og Estertanke.

Meget i denne Sag maa overlades Lærerens Skjønsomhed; og vælger han det Rette, saa velsigner Gud hans Estertanke og hans Flid.

Fjerde Capitel.

Om de Klogskabsregler en Lærer har
at iagttage i Dmgang med Børn
og Forældre.

Swad jeg forudsætter hos enhver Lærer, som Betingelse for hans Brugbarhed, at han maa være en sædeliggod, en veloplyst og tillige en beskedet

Mand, vedkommer ikke mine Fordringer til ham paa dette Sted; men hine Betingelser give mig saa meget større Ret til at haabe, at han vil tage sig de Erindringer til Hjerte, som jeg her vil give ham, i Henseende til hans Forhold saavel mod de Børn, han skal undervise, som mod disse Børns Forældre. Han vil lettelig finde, at Klogskab i hans Omgang med Disse vil gjøre ikke aleneste hans Underviisning frugtbarere, men og Embedets Førelse lettere og behageligere for ham.

I.

Omgangen med Børnene.

1) Forestiller Eder, at de Børn, I faae under Eders Tugt og Underviisning, ere uvidende, uopdragne, ja mangengang fordærvede og vanartige Børn!

Dette er vistnok ikke altid Tilfældet. Mange Forældre vide at opdrage deres Børn ret godt, og sørge allerede tidligen for at danne baade deres Forstand og deres Hjerte. Men saa er der og igjen en heel Deel Forældre, som ikke alene fordærve deres Børn ved enten at lade dem raade sig i Alting selv, eller ved at gjøre dem halstarrige under en altfor streng Tugt, men endog fordærve dem ved deres eget slette og forargelige Exempel. Det bedste er derfor, at Læreren forestiller sig det Værste. Han kan da saa meget omhyggeligere forberede sig paa, hvad Udfærd han bør bruge, for at faae endog van-kundige, uregjerlige og onde Børn dannede efter sin Hensigt. Troede han derimod ingen Hindringer at

finde for sig, saa kunde han let, i det Øjeblik disse Hindringer uformodentlig viiste sig, savne den Taalmodighed og det sagmodige Sindelag, som han da saa høilig behøvede.

2) Lader Blidhed vise sig i Eders Afsyn, blandet med saa megen Alvorlighed, som behøves for at vedligeholde Eders Anseelse.

Den Lærer, som, enten ildestemt af ondt Lune, eller i den Tanke at skaffe sig Respect, kommer med en suurseende og barsk Mine i Skolen, nedbryder i det første Tilfælde Børnenes Lærelyst, og forfeiler i det sidste Tilfælde aldeles sit Maal. At kunne komme i ondt Lune kan vederfares den Bedste; men en Lærer bør kunne beherske sit onde Lune, og tvinge sig til i det Mindste at synes blid, saalænge han har med Andre, især Børn, at bestille, da deres Gemyt saa letteligen stemmes efter hans. Og hvad vilde han kunne ydrette, om alle Børnene ligeledes kom i ondt Lune? Respect erhverves aldrig ved en suurseende og barsk Mine. Frygt kan den indjage, men Agtelse aldrig; thi Agtelse tilrvinges ikke ved Minen, men maae vindes ved Udfærd. For at opnaae sin Hensigt, som Lærer, bør jo hans Vestræbelser gaae ud paa at faae Børnene gjort villige til baade at modtage hans Underviisning og høre paa hans Formaninger. Begge Dele opnaaer han, han aabner Alles Hjertes for sig, aldenstund han med en rolig blid Mine, med et Afsyn, som røber faderlig Belvillie, baade underviser og formaner. Er han hvad han bør være, forstaaer han sin Dont, forretter han sit Kald med Iver og Lyst, saa følger Agtelsen af sig selv, og Kærligheden følger efter, og Denne er det han maae søge at vinde. Elsker af sine Lærlinger for: maaer han Alt, uden Dette intet. Kun da maa den blide Mine gaae over til Alvorlighed, naar han bli

ver en Norden, en Efterladenhed, eller en Usædelighed vaer; og denne alvorlige Mine maa forvandles til streng, om den givne Advarsel intet skulde frugte.

3) Værer retfærdige mod Ederes Lærlinger!

Hjinn Afgtelse, som Læreren saa gjerne vilde have, og som i Sandhed er ham saa nødvendig, beroer for en stor Deel paa Jagttagelsen af denne Regel. Børn lægge saare let og saare noie Mærke til, om de behandles retfærdig eller ikke. Deres villige Lydighed, deres Lærvillighed, deres Afgtelse og Hengivenhed for Læreren retter sig efter Dette. Men det er maaskee ogsaa i dette Stykke, at det er allervanskeligst for Læreren at være paa sin Post. Jeg taler ikke om, hvor skammelig det vilde være, at vise sig aabenbare uretfærdig, at foretrække et Barn for et andet uden skjellig Grund, at dele Roes og Belønninger ud uden Fortjeneste, at skjælde og straffe, hvor ingen virkelig Forseelse havde fundet Sted: Alt Saadant vilde gjøre en Lærer uærdig til baade hans Lærlingers og andre Mennechers Afgtelse. Men jeg taler alene om, hvor vanskeligt det er, endog uden at ville være uretfærdig, at være retfærdig i alle Henseender. Til saadan Retfærdighed hører nemlig:

a) at kjende hvert enkelt Barns Nemme, Gemytsbeskaffenhed og forudgaaende Behandling i Forældrenes Hus. Det Sidste kan en Lærer ikke strax vide Besked om, men han bør efterforske det. Et Barn kan maaskee ved slet Medfart være bleven forkuet, kan være bleven vant til en anden Maade hjemme at lære paa, o. s. v. Dette maa tages i Betragtning, om Læreren skal kunne med Retfærdighed bedømme Barnets Forhold og Fremgang i Skolen. Hvad Nemme derimod et Barn har, hvad Gemytsbeskaffenhed det er af, det kan Læreren uden Bauskes

lighed snart komme efter; og disse Bemærkninger maae lede hans Retfærdighed. Naar derfor eet Barn fatter snarere end et andet, lærer sin Lære hurtigere end et andet, saa er der ingen Grund for Læreren til at rose det Første paa det Sidstes Beføstning, aldenskund Aarsagen ligger i det Sidstes fløvere Fatte; og Sukommelses. Lyne. Han maa ikke engang gjøre det, om han vil være retfærdig. Ligeledes kan eet Barn føle mere levende en Trettesættelse eller en Straf end et andet; Læreren maa efter disse Virkninger indrette begge Dele, om han vil være retfærdig;

b) at tildele Belønninger eller Straffe efter Fortjenestens eller Forseelsens Størrelse.

Har Læreren nu endog taget tilbørlig Hensyn til ommeldte særegne Omstændigheder ved ethvert Barn, saa vilde han alligevel gaae udenfor Billigheds og Retfærdigheds Grændser, om han ikke ligeledes tog Hensyn paa i hvad Grad et Barn kan have viist sig fra en fordeelagtig eller ufordeelagtig Side, for der efter at bestemme, hvor stort et Difald eller Belønning, hvor stor en Trettesættelse eller Straf det kan fortjene. Med Belønninger og Straffe maa Læreren overalt gaae varsom tilværks. Et Barn, som forholder sig ordentlig og stille, som giver flittig Agt paa Underviisningen, som lærer nøiagtig sine Lærer, gjør jo virkelig ikke andet, end hvad det er pligtigt at gjøre; og at belønne Noget, fordi han gjør det, han er pligtigt at gjøre, er mangengang farligt, fordi det saa let føder Stolthed, Gjerrighed og Egennytte af sig. Et Barn derimod, som er uregjerligt, uagtsomt, efterladent, eller endog begaaer flette ondskabsfulde Streger, fortjener Straf; men er Straffen ikke nøie afpasset efter Forseelsens Beskaffenhed, saa vil den enten intet virke, eller den vil gjøre Barnet halstarrigt og lumskt. Jeg mener derfor saa: et Barns gode

Forhold i Skolen maa ingen anden Belønning have i Følge med sig, end en velfortjent Opmuntring og Roes af Læreren, eller en Opsættelse paa en høiere Plads, eller endog den Udmærkelse at anbetroes til at have Opsyn med og undervise et vist Antal af de yngre Børn, om Det dertil er dueligt; men med disse Belønninger maa Læreren dog ikke være for gavmild, for ikke at give Anledning til Misundelse hos de Andre: skal derimod et Barn straffes for slet Forhold i Skolen, saa maa Læreren see hen til

aa) hvori Forseelsen bestaaer. Uetsindighed i Opførel, som Følge af et muntert Temperament, og Seendragtighed i at lære, som Følge af et mindre opvakt Hoved, bør ikke lettelig straffes med Hug; det maatte da være, at saadan Forseelse, uagtet givne Advarsler, var saa ofte gjentagen, at man med Føie kunde ansee Gjentagelsen for at være et Beviis paa forsætlig Ulydighed. De mildere Straffe, saasom: Advarsel, Trettesættelse, Ned sættelse, Bort fjærnelse endogsaa fra de andre Børn hen til en særskilt Plads, synes at være her de passeligste. Er det Ondskab derimod, eller en grov Forbrydelse Barnet har gjort sig skyldig i, da fortjener det legemlig Straf, og det, i Forhold til Barnets Alder, smertelig;

bb) hvor ofte den samme Forseelse er begaaet. Straffen maae forstørres i Forhold til Forseelsens oftere Gjentagelse; og skulde det endda ikke synes, at den gjorde sin Virkning, saa maa Læreren sørge for, at et saa halstarrigt Barn kan vordet straffet i saadanne Menneffers Overværelse, som det ikke uden Blussel kan tænke sig vidende om Dets Halstarrighed og Ondskab.

Det behøves vel ikke at erindre nogen retsindig Lærer om, at han maa straffe, naar det saa skal være, paa en fornuftig Maade. Han maa hverken overile sig, eller straffe med Lidenskab, men heller la

de Børnene see, at han kun med smertelig Bølelse griber til saa haarde Midler. Hvad Nødskaabet angaaer, hvormed han skal straffe, da er Nødet ikke mere passende for Børn, der ere saa store, at de kunne komme i hans Skole, men snarere en myg Læderspidst, hvis Slag ingen Meen eller Skade kan forvolde; og maa dette Tugteredskab aldrig være synlig i Skolen, uden da, naar det nødvendigen skal bruges.

4) Værer opmærksomme paa Eder selv!

Læreren skal være Børnets Mønster; og Børnet tager i den Alder, da Efterlignelseslysten er saa stærk, snart efter det Exempel, Det daglig har for sig. Den Tænkemaade, den Tale, den Handlemaade, som Det bliver vaer og hører og seer af Læreren, bliver almindeligviis en Regel for Dets Forhold. Vil derfor Læreren holde sine Børn til Sædelighed og alle de Dyder, som udmærke det sædeligdannede Menneſte, da maa han aldrig nøies med at tale derom og formane dem dertil, men fremfor Alt foregaae dem selv med et roesværdigt Exempel, og vaage strengelig over sin egen Opførsel, at den paa ingen Maade skal stride mod hans givne Formaninger. Mærker han Feil hos sig selv, da maa han samvittighedsfuld søge at aflægge dem, for at de ikke skal forarge de Børn, som af ham skulle dannes til Sædelighed og Dyd; thi Børn see grant, de mærke Lærers Lyder snarere end hans Dyder, og er Afgjørelsen for ham tabt — hvilket bliver Følgen, om han ikke vaager over sig selv — saa ere alle hans Formaninger sideneſter spildte, og Børnene kunne vel blive lovlydige af Frygt, men aldrig sædeligſindede.

II.

Omgangen med Forældrene.

1) Stræber at erhverve Eder Forældrenes Agtelse og Fortrolighed!

Skal Læreren kunne behandle Børnene efter sin Overbeviisning med fuld Naadighed, skal han kunne anvende ethvert Middel, som han troer kan tjene til deres Fremgang og Dannelselse, saa maa han besidde Forældrenes fulde Tiltro. De maae troe om ham, at han forstaaer Alt hvad som hører til at lede og lære Børn langt bedre end de selv forstaae det, og derover være villige til at give ham Magten ihænde. Denne ham saa nødvendige Tiltro erhverver Læreren sig hos Forældrene, naar han omgaaes dem med Artighed og Beskedenhed, naar han villigen gaaer dem tilhaands i hvad han uden at forsømme sit egentlige Kald kan gjøre til deres Tjeneste, naar han ved en og anden Leilighed tager dem paa Naad med i hvad som angaaer Børnenes Tarr, og endelig naar han gjør sig Umage for at blive endog dem selv nyttig med de Kundskaber, han har forud for dem.

a) Artighed og Beskedenhed i Omgang
 skulder Læreren Forældrene, og maa endog af blot Klogskab vogte sig for at tilfidesætte, da han nyder sit Ophold i deres Huus, og hænger, saa at sige, ganske af deres Sindelag imod ham. Er det stikkelige Folk, saa vil han usfortrøden opfylde denne Pligt, og hellere finde sig med det Gode i Et og Andet, som han kunde ønske maatte være anderledes, end ved en utidig Myndighed og Ytringer af Misfornielse spilte sin Credit hos dem. Er det vanskelige eller endog slettænkende Folk, da maa hans Forhold imod dem derfor aldrig udarte til Uhosflighed, hvorved han kun mere skaber sig selv, men han maa hellere søge at finde en Leilighed til deres Hjerte; og er han først paa denne Veie, saa kan han ikke aleneste opnaae sin Hensigt med dem, men endog forbedre deres Tænkemaade.

b) Paa samme Grunde maa han ogsaa villigen gaae dem tilhaande, i hvad han, uden at forsømme sit egentlige Kald, kan gjøre til deres

Tjeneste. Han maa ansee sig i det Huus, hvor han er, som et Lem af Familien, og som saadant tage Deel i hvad som angaaer Familiens Vel. Der træffer Udskilligt ind i et Huus, hvor en klog Mand's Raad og Hjælp er af megen Vigtighed og Nytte. Der træffer endog Lider ind, da et eneste Menneskes Hjælp er Bonden ubetalelig. Nu fordre vel ingen rettsindige Forældre, at Læreren skal forlade sin Skole, for at hjælpe dem: det maa han ikke, uden i Nøds-tilfælde. Der kan endogsaa Ingen fordre medrette, at den Mand, som hele Dagen har underviist Børn, skal tilmed opoffre sine Fritimer, for at være Husets Folk til Tjeneste. Men, jo mindre Dette kan fordres medrette, desmere Yndest erhverver den Lærer sig hos disse Folk, som frivillig gjør den Tjeneste, han ikke var forbunden til at gjøre. De faae et godt Begreb om hans Tænkemaade, og ville vist gjøre ham hans Ophold i Huset saa behageligt som muligt.

c) For at vinde Forældrenes Fortrolighed gjør han vel i, om han en og anden Gang tager dem paa Raad med i de Ting, som angaae Børnens Tarv. Iethvert Tilfælde var Dette ikke raadeligt, naar han kunde forudsee, at nogen Meningsforskjellighed mellem ham og Forældrene vilde hindre ham i at handle efter Overbeviisning. Men han kan gjøre Begyndelsen med Ting af mindre Vigtighed, som han ligesom synes at ville overlægge med Forældrene; ere disse ikke enige med ham, saa maa han ved Grunde søge paa en anstændig Maade at gjøre sin Mening gjældende, og saaledes vænne dem efterhaanden til at troe, at hvad han gjør er ret. Han smigrer ved saadan Raadsførsel ikke alene deres Egenkjærlighed, men han baner sig og paa en uformærkt Maade Vej til den Naadighed, han som Lærer bør have.

d) Han vil endelig kunne erhverve sig den fornødne Agtelse i hvi Grad, om han tillige gjør sig Umage for at blive Forældrene selv nyttige ved de Kundskaber han har forud for dem. Deter maaskee det eneste Fortrin, som Omgangsskolerne tør rose sig af fremfor de safte Skoler, at mange gode Begreber og nyttige

Kundskaber kunne ved en viis og forstandig Lærer komme i Omløb blandt en heel Mængde af Familier—en Tanke, som bør opfylde enhver retsindig Lærers Hjerte med Ærefrygt for hans høie og nyttige Kald! Der sidder Læreren, de lange Vinteraftener især, i Bondens Stue, hvor Huusbonde og Madmoder, Pige og Dreng, har hver sin Gjerning at bestille. Almuen er glad ved at høre noget fortælles; og den har Ret til at troe det, at Skolemesteren er en Mand, som dog veed noget mere end de. Er han nu ogsaa virkelig denne Mand, har han det Forraad af Kundskaber, som han bør have, veed han at bibringe Andre dem igjennem behagelige Fortællinger, eller har han, i Mangel deraf, en nyttig og lærerig Bog, som f. Ex. Nød- og Hjælpebogen for Bondestanden, eller hvilken som helst anden af Almue-Bibliotheket, at forelæse, hvor saare meget Godt kan han da ikke ved disse Fortællinger eller ved disse Forelæsninger stifte i enhver Familiekrebs! Hvor megen Overtro kan han ikke faae udryddet, eller i det mindste svækket! Hvor mange nye Kundskaber kan han ikke faae indprentet! Hvor mange lærerige Vink til nærmere Estertanke kan han ikke derved faae givet!—Og føle Forældrene sig selv underviiste ved saadan Leilighed; hvor megen Agtelse ville de da ikke bære for hans Kundskaber, hvor glade ville de ikke være over, at deres Børns Lærer er en saadan Mand, hvor villige ville de ikke understøtte hans Iver for at faae deres Børn de samme Kundskaber bibragte, hvis Værd og hvis Nytte de nu selv vide at sætte Priis paa!

2) Blander Eder aldrig i huuslige Stridigheder!

Det er altid tungt for en Lærer at være i Huse, hvor der hersker Splid imellem Mand og Kone, eller hvor der er Tvedragt og Partier mellem Familiens Lemmer. Roe og Glæde findes ikke mere der. Men er det saa, da vil jeg raade Læreren at afholde sig fra al Fortrolighed med de stridende Partier i hvad som angaaer deres Tvist. Han maatte da være den Ene eller den Anden imod, og han paadrager sig Ubehageligheder i hvad Partie han end holder.

Hans Opførsel maa derimod være lige blid og lige høflig mod dem Alle; han maa med Anstændighed afvise de Klager, man vilde føre over hverandre, og som man vilde antætte ham; eller kun da høre dem, naar han havde Grund til at vente, at de ved hans vise og færlige Mægling kunde blive hævede, og Partierne igjen forligte.

3) *B æ r e r n ø i s o m m e !*

Med denne sidste Klogskabsregel slutter jeg mine Raad og mine Anviisninger for Eder, kjære Venner! Værre nøisomme! Tæfkes med hvad I faae paa de Steder I vandre om, og med den Løn, som lovligen tilstaaes Eder! Klager ikke; thi Klager forsøge kun den Klagendes Mismod, og føre saa sjelden den forønskede Nytte med sig! Tragter ikke efter høiere Kaar, fordi I kunne troe, I have flere og større Kundskaber, end Almuesmanden i Almindelighed; thi disse Kundskaber selv, og deres Anvendelse bør lære Eder, at Eders Stand er hæderlig, og vil, om I beklæde den som I bør, give Eder Anseelse blandt alle tænkende Mennesker, de Fornemme som de Ringes. Ja, hvad Stand er hæderligere, end den retsindige Lærers, som ved frugtbar Underviisning og gavnlig Formaning lægger Grund til hele Slægtfølgers Dannelses? Ham skal Forældre med det bristende de Die velsigne, naar de fra Sottesengen udstønne det sidste Farvel til deres Børn, hvis Aands og Hjertes Forvædning var hans Bærf. Ham skal sørgende Skarer følge til hans Hvilested, og ved hans Grav erindre sig med Tak og veemodig Tølelse: „Han var vor Ungdoms Velgjører!“

Og disse Forestillinger, mine Venner, hvis Birkelighed I kunne vente Eder, om I ere Lærere, som I bør det at være, skulde de ikke kunne gjøre Eder tilfreds med Eders Stand, skulde de ikke kunne styrke Eder mod de Smaabes svær, som kunne følge med Eders Stand? — Behøve I end mere Styrke, da beder til Gud:

Giv mig, i stærk og stadig Troe,

Alt nøies med din Raade!

Giv, i mit Kald jeg virker fro,

Til min og Andres Vaade!

Udeladelse" — angaaer; da ere vel de fleste af mine Læsere i denne Punkt ligesaa vantroe som han. At være Skribenternes Ceremoniemester, er ikke mit Grinde; denne Bestilling overlader jeg til en eller anden af den himmelske Faders forlorne Sonner, som vækkes af Hofstruget. Mit Grinde er at forkynde Sandhed; og vi have — saa siger man udenlands — Trykkefrihed.

Vor Konge sætter "sin Ære i Fædreslandets Kierlighed;" — den er reen og frivillig — lader sig ikke befale, som Jubelraabet ved sextende Ludvigs Indtog. Vor Ernarving agter det for sin sandeste Hæder, engang som Fædreslandets Konge, at være dets første Borger; i Følelsen af denne sin Hæder lader han haant om de Uslinger, som indbilde Tyrsterne, at Nationernes Ret er en vilkaarlig Raadesbeviisning. Vældigen vil han, som han nu gjør det, fremdeles have fribaarne Medborgeres Kettigheder, — og derfor velsigne ham Gud i det Høie!

